

Partnerséget építünk

**Az irodalomnépszerűsítés eszköztárából:
megzenésített vers, drámapedagógia, slam poetry**

PARTNERSÉGET ÉPÍTÜNK

PARTNERSÉGET ÉPÍTÜNK

Az irodalomnépszerűsítés eszköztárából:
megzenésített vers, drámapedagógia, slam poetry

DR. KOVÁCS PÁL KÖNYVTÁR ÉS KÖZÖSSÉGI TÉR
ZALABAI ZSIGMOND VÁROSI KÖNYVTÁR
GYÓR – SOMORJA – 2021

Felelős kiadó:

DR. HORVÁTH SÁNDOR DOMONKOS

Szerkesztette:

F. SIPOS BEA

DR. HABIL. FÚZFA BALÁZS

SÜTH GABRIELLA

Módszertani szakértők:

CSANDA GÁBOR

DR. HABIL. FÚZFA BALÁZS

PIRK ILONA

SÜTH GABRIELLA

Szlovák fordító:

CSANDA GÁBOR

© A szerzők és a szerkesztők, 2021

ELŐSZÓ

Ezen kiadványt a győri Dr. Kovács Pál Könyvtár és Közösségi Tér és a somorjai Zalabai Zsigmond Városi Könyvtár által az Interreg V-A Szlovákia–Magyarország Együttműködési Program keretében megvalósított *Innovatív könyvtári megoldások kreatív könyvtári terek létrehozására* című (SKHU/WETA/1901/4.1/301) projekt részeként készítettük el abból a célból, hogy a projekt során kidolgozott módszertant, ismeretkincset megosszuk a magyar és szlovák szakmai közönséggel, lehetővé téve, hogy ezen eredményeket felhasználhassák olvasás- és irodalomnépszerűsítő munkájuk során.

Bízunk benne, hogy a megújuló, a közösségek fogadására, érdeklődésük felkeltésére és fenntartására alkalmassá tett, e program részeként átalakuló tereinkben a szakmai fejlesztő munka új lendületet vesz a workshop-ok során megszerzett, fesztiválszinten kipróbált és bemutatott, ezen módszertani útmutatóban nyomtatásban és elektronikusan közzétett szakmai és művészeti megoldások, megközelítések felhasználásával.

Dr. Horváth Sándor Domonkos

ELŐSZÓ

Hajdanában, még a régi rendszerben az irodalom módszertana előadáson úgy tanultuk, ha lankadni látszik a tanulók-diákok figyelve, a tanár bátran álljon fejre (vagy kézen) vagy ugorjon át egy padot, s úgy folytassa előadását, mert ezzel biztos sikert arat. De azt is tanultuk, hogy Csokonai Vitéz Mihály bekeretezett portróját ne vigyük be az órára, mert a költő nem túl megnyerő fizimiskája esetleg elriasztó lehet az életművével való megismerkedéshez.

Nos, azóta nagyot fordult a világ és sokat változott is, felgyorsult hallani-olvasni, de az olvasás és szeretete nemcsak felgyorsult, hanem változott is. Épp e módszertani kiadványban olvashatunk személyesen megtapasztalt közösségi élménybeszámolót arról, hogy Csokonai *Dorottya*jával lehet élményszerű és interaktív órát tartani. S amiként valaha, még Balassi idejében is, zenekísérettel adták elő a verseket, a megzenésített versek ma újra régi fénykorukat élik. A dramatikus vagy dramatizált irodalmi alkotásokról nem is szólva. Hasznos, ösztönző olvasást kívánunk.

Csanda Gábor

Bárány Bence

FLOW – SLAM POETRY WORKSHOP

A szerelmes verset ír, a magányos idővel lejegyzí gondolatait, a boldog sokat beszél, és végül szállóigéket gyárt a társaságon belül; a szomorú bármikor kész megfogalmazni, mi a valódi kín. Így vagy úgy, de a szélsőséges érzelmek bizonyos tekintetben megihletik az embert, kiváltanak valamiféle közléskényszert, olyan gondolatokat ébresztenek, melyek az átlagos hétköznapiok során a koponyán belül maradnának, szóvá sosem érnének.

A FLOW – slam poetry workshop célja, hogy a résztvevőket a komfortzónájukon kívülre kergesse, majd visszacsalogassa őket a normálba, hogy közösen beszéljék át, milyen volt odakint, mit találtak ott. A foglalkozás, melynek időtartama igény szerint 50–120 perc között szabadon mozog, biztosítja, hogy a résztvevők kibontásra érdemes állításokkal vagy épp kérdésekkel a papírjaikon hagyják el a termet, kifejezetten nem célja viszont, hogy a foglalkozás

végére kész művek szülessenek. A workshop egy vagy két tréner vezénylete mellett minimum 10, maximum 25 fővel tartandó. Eszközök terén a feladatsor elvégzéséhez minden résztvevőnek szüksége van üres papírra és tollra, vagy egyéb, jegyzetelésre alkalmas eszközre.

A szélsőséges érzelmek megélését szélsőséges váltások segítik a foglalkozás során, fontos a résztvevőkkel tisztázni, hogy semmit sem kötelező végrehajtaniuk, amit nem szeretnének. Alapszabály az udvarias, tiszteletteljes viselkedés, továbbá az esetlegesen felmerülő érzékeny témák miatt minden, ami a foglalkozás során elhangzik vagy történik – csoporttitok. A tréning kizárólag zárt térben tartható, a tréner(ek)en és a résztvevőkön kívül más nem tartózkodhat a helyiségben. Mivel a résztvevők relatíve rövid idő alatt magasfokú bizalmat kell, hogy kialakítsanak egymás iránt, és mivel egyáltalán nem biztos, hogy ezt minden jelenlévő végig kívánja vinni, a fentiek tisztázása elengedhetetlen még a feladatok megkezdése előtt. (Amely tisztázás után a csoport jellemzően meg szokott szeppenni, ilyenkor érdemes arra is emlékeztetni őket, hogy alapvetően játszani jöttünk, ezek csak a „szerződési feltételek”, melyeket simán átgörgetnek és kipipálnak

bármilyen applikáció telepítése során, lám, hangosan kimondva micsoda hatást keltenek!)

A FELADATSOR

*(A *-gal jelölt feladatok megtartása minden esetben szükséges, a jelöletlen feladatok kihagyhatók.)*

1. RELAXÁCIÓS JÁTÉK*

A résztvevők egymástól kellő távolságra elhelyezkednek a térben, a tréner megkéri őket, hogy vegyenek fel kényelmes testhelyzetet. Végtagjaikat ne kulcsolják össze, lazítsák el az izmaikat. A legelőnyösebb pozíció a háton fekvés – akinek nem okoz problémát, attól a résztvevőtől ezt kell kérni –, de a feladat ülő pozícióban is végigcsinálható.

A tréner elmondja a résztvevőknek, hogy a bevezető gyakorlat egy relaxációs játék, melynek során egyes szám első személyben megfogalmazott mondatokat fognak hallani. Megkéri őket, hogy

végig figyeljenek magukra, a testükre, a mondatokra adott önkéntelen reakcióikra, igyekezzenek minden egyebet kizárni a fejükből.

A résztvevők becsukják a szemüket, a tréner lassan, kimérten, megnyugtató hangon, az egyes állítások között szüneteket tartva a következőket mondja:

- Megnyugszom. Nem gondolok semmire, nem érzek semmit, csak létezem.
- Eltávolodnak tőlem a külső zajok, a belső gondok, csak magamra és az érzéseimre figyelek.
- Arcizmaim ellazulnak, arcvonásaim kisimulnak, a tekintetem megpihen. A nyelvem szinte kitölti a szájpaddlásom.
- Ellazul a nyakam, a vállaim, a hátam szinte kiszélesedik. Ellazul a csípőm, a combjaim, a talpam.
- Megnyugszom. Nyugodt vagyok, ellazultam.
- A bal kezem elnehezedik. x2
- A bal kezem elnehezedetten pihen.
- A jobb kezem elnehezedik. x2
- A jobb kezem elnehezedetten pihen.
- Mindkét kezem elnehezedik és átmelegszik. x3

- Mindkét kezem elnehezdedten, átmelegedetten pihen.
- A bal lábam elnehezedik. x2
- A bal lábam elnehezdedten pihen.
- A jobb lábam elnehezedik. x2
- A jobb lábam elnehezdedten, átmelegedetten pihen.
- Az egész testem elnehezedik és átmelegszi x3
- Az egész testem elnehezdedten, átmelegedetten pihen.
- Érzem a vér jóleső, meleg áramlását az egész testemben. 2x
- A szívem dobog. 2x A szívem melegen dobog 2x
- A légzésemre figyelek. Nem változtatom, nem irányítom, csak hagyom, hogy megtörténjen.
- Nyugodt vagyok, ellazultam.
- Ellazul a gyomrom, a májam, a vesém, a simaizmaid is ellazulnak. Jóleső melegség sugárzik ki a gyomromból az egész testembe.
- A homlokom kellemesen hűvös. 3x
- Elképzelek egy emberi érzelmet. 2x
- Elképzelem milyen, mikor máson látom ezt az érzelmet. 2x
- Elképzelem magamat, mikor úrrá lesz rajtam ez az érzetem. 2x
- Elképzelem ezt az emberi érzelmet egy festményként. 2x

- Látom a színeit.
- Látom a vásznat.
- Látom a festmény keretét.
- Megtapogatom a festményt.
- Elképzelem a térben a festményt.
(Hosszú szünet)
- Ebben a jóleső nyugodt állapotban a kezeimet ökömbe szorítom, nagyot nyújtózkodom, és a szemem frissen kinyitom.

(A feladat ellazítja, relaxálja a résztvevőket, segíthet a gondolkodás megindításában, alapját képezheti a következő feladatnak, bár közel sem biztos, hogy az elképzelt festményt használni fogja a későbbiekben a résztvevő.)

2. FREEWRITING – 5 PERC*

A tréner megkéri a résztvevőket, hogy vegyék elő írószereiket, és jegyzeteljenek le mindent, ami eszükbe jutott a relaxációs játék során. Freewriting-technikát kell alkalmazni, tehát a leírt szöveget szerkeszteni, kitörölni, áthúzni, átírni nem szabad, nincs rossz vagy jó sor, minden kerüljön a papírra, ami eszükbe jut. A tréner

stoppert indít, öt percig engedi az írást, az idő letelte előtt egy perccel jelzi a résztvevőknek, mennyi idő van hátra.

(A szerkesztetlen szöveg biztosítja, hogy a lehető legtöbb emlék, érzés és kapaszkodó kerüljön a papírra, melyet hazaérve a résztvevő újraolvas-hat, könnyebben felidézve a workshop során elért érzelmi állapotot.)

3. BOLYONGÁS + KÉZFOGÁSOK*

A freewriting után a résztvevők bolyongásba kezdenek a térben, szabálytalanul, véletlenszerű irány és tempóváltásokkal sétálnak, figyelve arra, hogy ne ütközzenek össze. Mikor már dinamikus-sá válik a bolyongás, a tréner megkéri a résztvevőket, hogy akivel szembetalálkoznak a bolyongás során, köszöntsék kedvük szerinti gesztussal és köszönéssel.

4. BOLYONGÁS + NYELVTÖRŐK*

A bolyongás nem áll meg az előző feladat után, csak a köszöntések szűnnek meg. A tréner ekkor megkéri a csoportot, hogy

mondják utána az elhangzó szövegeket, és mikor a csoport ebbe beleegyezik, nyelvtörőket kezd el sorolni. A nyelvtörő szabadon megválasztható a tréner által, maximum 3-5 szöveget érdemes tagoltan, több megszólalásra szétszedve végigmondani, a rövidebbeket ismételve.

Pl.:

„Sepsiszentgyörgyi fogszakorvos és szájsebészasszisztens sem szükségeltetik.”

„Csibecombsont.” x5

„A tenisz és a squash az sznobsport, és a sakk is az.”

5. BOLYONGÁS + ÁLLATOK

A bolyongás marad, a nyelvtörőzés megszűnik. A tréner megkéri a csoportot, hogy gondoljanak egy állatra, gondolják végig a hangját, mozgását, különleges ismertetőjegyeit, majd kezdjék el a lehető legnagyobb energiával, de egymásra vigyázva utánogni ezeket az állatokat. Kellő „állatkodás” után a tréner

megkéri a résztvevőket, hogy gondoljanak egy új állatra, és váltanak karaktert.

6. BOLYONGÁS + ÉNEK

A bolyongás marad, az állatkodás megszűnik. A tréner megkéri a résztvevőket, hogy gondoljanak egy dalra, és kezdjék el hangosan énekelni. Nem kell teljes dal, elég refrén is, a fontos, hogy lehetőleg minden résztvevő kezdje el ténylegesen, hangosan énekelni választott dalát.

(A bolyongós játékoknál az időtartam a tréneren múlik. Az egyes fázisok közötti váltás akkor javasolt, mikor a tréner úgy érzékeli, hogy a résztvevők legyőzték vagy részben legyőzték esetleges zavarukat, és élvezik az adott feladatot.)

7. CSUKOTT SZEMES KÉRDÉSEK

A bolyongást abbahagyja a csoport, a tréner megkéri őket, hogy álljanak fel egymás mellé egy sorba, úgy, hogy minden résztvevő

előtt legyen legalább két méter üres tér. A tréner elmondja a csoportnak, hogy állításokat fog mondani, melyeket a résztvevők csukott szemmel fognak végighallgatni, majd megértve az állítást akkorát lépnek előre, amennyire az adott állítás igaz a relaxációs játék során elképzelt festményükre. (Akinek egyáltalán nem igaz rá az állítás, az nem lép, akinek valamennyire igaz, kicsit lép, akinek nagyon igaz, nagyobbat lép, akinek teljesen igaz, az a lehető legnagyobbat lépi.) A lépések után a tréner megkéri a résztvevőket, hogy nyissák ki a szemüket, nézzék meg ki mekkorát lépett, majd lépjenek vissza a kezdő pozíciójukra, és csukják be újra a szemüket a következő állítás előtt.

- Az én képem vidám.
- Az én képem rólam szól.
- Az én képem fakó.
- Az én képemen meleg színek dominálnak.
- Az én képem egységes.

A tréner itt vált, az egyes állítások után megkéri a csoportot, hogy tartsák csukva a szemüket, és úgy lépjenek vissza az eredeti pozíciójukra. (Az arra vonatkozó információ, hogy az állítások közben történik egy ilyen váltás, nem hangozhat el korábban.)

- Az én képemet csak én érthetem.
- Az én képemet szégyellem.
- Az én képemet lényegét sosem fogom tudni leírni.

8. CSUKOTT SZEMES SÉTA*

A csoport marad az előző feladat kezdőpozíciójában. A tréner kijelöl egy, a csoport kezdőpozíciójától nagyjából két méterre lévő, a csoport vonalával párhuzamos vonalat. Megkéri a résztvevőket, hogy csukják be ismét a szemüket, majd amilyen lassan tudnak, folyamatos mozgással (tehát ne csoszogjanak és ne pipilésekben közlekedjenek) sétáljanak át a túlsó vonalig, közben végig koncentráljanak a saját testükre, figyeljék a saját mozgásukat.

Mikor a résztvevők elérik a vonalat, a tréner finoman megállítja őket, szól nekik, hogy nyissák ki a szemüket. Ennél a feladatnál jó, ha van egy vagy két segítőtje a trénernek, mivel a résztvevőket egyesével kell megállítani, és tempójuk eltérő.

(Utóbbi két csukott szemes feladat pontosítja a relaxációs feladat során elképzelt festményt, valamint felkészíti a résztvevőket a tréning későbbi feladataira.)

9. CSUKOTT SZEMES BOLYONGÁS*

A korábban játszott bolyongás itt visszatér, de a tréner megkéri a résztvevőket, hogy csukják be a szemüket, és lassan, egymásra vigyázva járkáljanak a térben. A tréner és a segítői végig figyelnek a résztvevőkre, kezüket a vállukra téve irányítják őket, ha kell, segítenek elkerülni az ütközéseket, baleseteket. Ha a csoport inaktív a bolyongás közben, meg lehet kérni őket, hogy újra kezdjék el köszöntgetni egymást, de ezúttal csukott szemmel. A tréner stoppert indít, hat percig engedi a bolyongást.

10. CSUKOTT SZEMES ÁLLÁS*

Az előző feladat végeztével a tréner utasítja a csoportot, hogy ne nyissák ki a szemüket, és álljanak meg egy helyben. A tréner és a segítők óvatosan úgy rendezik a résztvevőket, hogy a lehető legtávolabb legyenek a térben egymástól. A feladat ennyi: a csoporttagok egy helyben állnak csukott szemmel. A tréner stoppert indít, hat perc után utasítja a csoportot, hogy nyissák ki a szemüket.

11. FREEWRITING – 20 PERC*

Ugyan az a freewriting-feladat, mint a feladatsor elején, ezúttal húsz percben. A résztvevők a korábbi jegyzeteiket folytatják, egészítik ki és írnak hozzá új gondolatokat.

12. FEEDBACK SESSION*

Körbeül a csoport, a tréner megköszöni a részvételt és a figyelmet, majd megkérdezi a csoporttagokat, hogy milyen hatást gyakorolt rájuk a feladatsor.

(A csukott szemes bolyongás és állás hat-hat percében érnek össze a tréning korábbi feladatai, a bolyongás, a köszöntés, a csukott szem, az önmagunkra figyelés. Jellemzően ez a két gyakorlat hat legintenzívebben a résztvevőkre. Érdemes megkérdezni a csoportot, hogy mit éreztek egyik és másik feladat alatt, illetve, hogy milyen hosszúnak tippelnék a két gyakorlatot külön-külön.)

A tréningnek nincs nyertese vagy vesztese, aki teleírt papírral hagyja el a termet, annál egyértelmű a hatás, és rögtön van miből dolgoznia, aki nem írt – vagy csak keveset –, netán kiszállt a

játékból a feladatsor közben, annál szintén felmerülnek önmagával kapcsolatos kérdések és észrevételek a workshop végére. Ha van rá lehetőség, a feedback sessiont érdemes minél nyíltabban és részletesebben végigcsinálni, a tapasztalatok megosztása is sokaknál ébreszthet leírásra érdemes gondolatokat.

Gál Tamás

CINKOSSÁ TENNI A KÖZÖNSÉGET

Három előadásról szeretnék beszélni, *A helység kalapácsáról*, *A nagyidai cigányokról* és a *Dorottyáról*.

Amikor befejeztem a Színművészeti Egyetemet, ahol rengeteg metódussal megismerkedtünk – Meyerhold, Vahtangov, Grotowski, Sztanyiszlavszkij –, sorolhatnám azokat nemcsak gyakorlati, de elméleti színházcsinálókat is, akik rendkívül nagy irodalmat hagytak ránk, hála Istennek, akkor az történt velem, ami egyébként sok felvidéki magyar színésszel történik, akik befejezik a Pozsonyi Színművészeti Egyetemet. Annyira alulfinanszírozottak a magyar intézmények, hogy ha én most szerződteni szeretnék az SZFE-ről vagy a Pozsonyi Színművészeti Egyetemről két fiatalot, nemhogy kettőt, egyet sem tudnék. És lehetne ő sokkal tehetségesebb, mint bármelyikünk, aki most szerződésben van Komáromban. 14 színészünk van egyébként

szerződésben, és egyetlenegy új színészt nem tudnék szerződtetni. Körülbelül ez történt velem is. Tehát egyszerűen elvégeztem az egyetemet, ahol én a jobbak közé tartoztam, ezt mindenféle nagyképűség nélkül mondhatom, hiszen a szlovák szakmát károkkal várt volna, ha szlovák színésszé akartam volna válni. De nekem ilyen szándékom soha nem volt. Én mindig magyarul szerettem volna játszani, az anyanyelvemen. És egy ilyen egyetem elvégzése után, ahova évente tízet vesznek föl 600 emberből, nem volt munkám. Azzal a tudással, azzal a tapasztalattal, amit kaptam az egyetemen. Ilyenkor mi marad? Az úgynevezett hakni. Meg kell élnünk valamiből.

De én nem akartam olyan darabokból megélni, amelyek közönségkiszolgálók és értéktelenek, amelyek a művészet értéktelenebb válfajához tartoznak, én mindig is függtem a magyar irodalomtól, és azt mondtam, hogy akkor igen, elindulok az iskolák felé, ahol adott egy közönségbázis. Egy ember dönti el azt, hogy játszam-e ott vagy nem, az igazgató – meg, mondjuk, a Kulturális Minisztérium, hogy megtámogatja-e azt az iskolát ezekkel a kulturális eseményekkel. Akkor már működtek a jegyrendszerek, vagyis a diákoknak pénzükbe sem került az, ha egy előadó ment

az iskolába játszani. A következő kérdés az volt, hogy mit játszasz? Engem a groteszk mindig nagyon érdekelt. Színpadon, színházban. És ha groteszk, akkor Örkény. Örkénnyel minden beszélgetést végighallgattam, mindent elolvastam, amit lehetett, és akkor megragadott egy mondat. Kérdezi tőle a riporter, hogy: „Ön, mint a magyar groteszk megteremtője...” – Örkény félbeszakítja a riportert: „Bocsánat! De nem én vagyok a magyar groteszk megteremtője, hanem Petőfi Sándor. – Mire gondol? – *A helység kalapácsára.*”

Nos, ezért nyúltam én *A helység kalapácsához*, amit – megmondom őszintén – diákként el nem olvastam volna soha. De még talán felnőttként sem, hogyha Örkény nem mondja azt, hogy olvassam el. S úgy kezdtem olvasni *A helység kalapácsát*, hogy azt mondta Örkény, ez az első groteszk... Ha egy színész groteszk játékot játszik, akkor mi a legnagyobb fegyvere? Az őszinteség, az átélés, és amit Grotowskitól tanultam, a spontaneitás. Mi történik itt az első tíz percben? A gyerekek rögtön az első pillanatban a cinkosaimmá válnak. Amikor a közönséget cinkossá tudod tenni, abban a pillanatban már tulajdonképpen kialakítottad azt az atmoszférát, amely szükséges lesz majd az elkövetkezendő

90 percre, hogy egy pillanatig ne unatkozzanak – egy klasszikus mű nézése közben, melyet már egyikük sem olvasna el, de még csak hangoskönyv formájában sem hallgatna meg – természetesen vannak kivételek –, sőt, a nagyrészüket cinkosként tovább működjön együtt velem. Így tudjuk eljátszani ezt a történetet. És olyan spontán reakciókat tudok kicsalogatni belőlük, amelyek hitellessé teszik a produkciót. Zárt közösségben vagyunk, ahol mindenki ismer mindenkit, olyan, mintha az otthonukban játszanék. Groteszk művet groteszk eszközökkel játszani öngyilkosság szerintem, legalábbis az én tapasztalataim szerint. A groteszk a legnagyobb naturalista színhátszást igényli, mert akkor szólal meg. Teljesen lebontom a negyedik falat, és úgy szólok a közönséghez, mintha ezer éve ismernénk egymást. A nyitott emberekre, a rendkívüli empátiával bíró emberekre jellemző, hogy találkozik a lelked velük, és olyan érzések lesznek, mintha száz éve ismernék egymást. Ez nem olyan nagy csoda, hiszen tulajdonképpen mi, emberek valamiben egyformák vagyunk: szeretetéttség, humor, játékoság minden egyes emberben van, még a legkomorabb lelkekben is.

Ha már interaktivitásra vállalkozik az ember, fontos, hogy fizikailag nem érek hozzá, nem érintem a belső körét. Például amikor az előadásban föladom a kulcsot a gyereke nyakába, nem érek hozzá, csak jelzem. A diszkréciót, a távolságot be kell tartani, hiszen az érintéstől ő kijózanodik az illúzióból, és rögtön, bármilyen elvétett és rossz gesztus történik, ami mögött nincs empátia vagy odafigyelés, abban a pillanatban kikölkenti, én pedig elveszítem őt. Hosszú évek alatt tapasztaltam meg, hogy mit engedhetek meg magamnak. Mi van akkor, hogyha csak egy négyéveske jön ki, mert nincs idősebb gyerek az előadáson? Le kell menni a szintjére, de nemcsak pszichikailag, hanem fizikailag is. Én nem maradhatok fönt, hiszen a gyerek csak egy kopasz fickót lát (aki sok filmszerepben mafiózót játszik vagy verőlegényt), nem beszélhetek így tovább vele, hanem le kell mennem a szintjére, és úgy kell vele kommunikálnom, mintha én is egy játszótéri barátja lennék. Úgy kell először hozzá szólnom, hogy nem ő a szereplő – például a cigányvajda –, hanem ő az én cinkosom, az én játékmesterem. Az első mondatokban szinte kiosztom rá a szerepet, s mikor fölbátorodik, azután már kiegyenesedhetek, és folytatjuk

együtt a játékot, s akkor már jön velem. Ez valahol pedagógia, odafigyelés, empátia, színészmesterség.

De mi van akkor, hogyha egy másik előadás során ez csak egy-fajta interaktív bohózáttá válik, amikor a közönség szórakoztatja egymást, mert csak annyi történik, hogy hú, kihívta a színpadra, az már maga egy buli... Akkor azonnal folytatom a játékot interaktivitás nélkül. Lejátszottam már úgy a 90 perces előadást, hogy senkit nem hívtam ki, direkt. Hogy eddzem magamat, hogy az interaktivitás az csak egy része a dolognak, az csak segíti a produkciót, hogy továbbblendüljön a cselekmény. De mi van akkor, ha kihagyom az interakciót, és csak a színészeszközökkel teremtem meg az előadást? Akkor alakultak ki azok a részek, amiről egy budapesti kritikus azt írta, hogy amit csinálok, az nem stand-up comedy, hanem stand-up tragedy. Merthogy beleviszem a tragédiát is. Miért is? Hiszen minden zseniális, nagyszerű műnek azért ilyen félelmetes a humora, mert rendkívül kínos és rendkívül fájdalmas dolgokat tárgyal. *A nagyidai cigányok* ugye, miért íródott? A '48-as szabadságharc bukását így írta ki magából Arany János, a cigánysághoz hasonlítja a magyarságot, hogy annyira szervezetlenek voltunk, mint a

cigányok. A cigányvajdához hasonlítja Kossuth Lajost. Azért ez elég kényes téma, még napjainkban is, hogy ezt csak úgy elmondjuk bárhol is, bármilyen fórumon, pedig ez az igazság. És talán ezért sem nyúltak gyakran ehhez a műhöz, ez az én szerencsém, merthogy én tudtam ebből az előadásból olyan művet csinálni először – leszámítva a nagy ExperiDance táncelőadást –, amelyet én is éreztem, mert ugyan kínos a téma, de hiszen ez az egész önirónia, önkritika!

Nem attól válunk mi magyar emberekké, hogy csak a jót feltételezzük magunkról, és mondjuk el, hanem bizony önkritikával is kell bírunk. Na, de mekkora kritika ez a cigányság esetében, amikor már ha kimondod a 'cigány' szót, az is valakit sért, hiszen ő roma. A nagyapám cigányember volt, életében nem használta azt, hogy roma. Csallóközben a cigányság nem is ismerte a roma kifejezést. A zenészek úrcigányok voltak, a roma szót az oláh-cigányokra használták. A nagyapám miatt is fontos volt, hogy a cigányságot nehogy kifigurázzam ebben a műben. Ráadásul még arra is gondolnom kellett, hogy ezeket az előadásokat majd olyan gömöri iskolákban is fogom játszani, ahol már a cigányság alkotja szinte az egész iskolát.

Az előadás alapköve a cinkossá tétel, a spontaneitás, az empátia, amikor minden nép iránt, náció iránt sugárzod az empátiát, ezt a mozdulataiddal, gesztusaiddal, hanghordozásoddal egyaránt jelzed, de persze ugyanakkor egy jó-jó-effektus is ez, hiszen kritikát is mondasz rögtön róla: cigányságról is, magyarságról is, zsidóságról is, mint ahogy Faludy zsidó emberként leírja a művében, hogy: „Zsidók, kik pénzüket kamatra adják, hogy a szegényen bőrt se hagyjanak”. Ez is egy súlyos mondat. Ezeket a mondatokat hogy lehet hitelesen, ugyanakkor úgy elmondani, hogy az igazságot ne rejtjük véka alá?

A cigányságról a kritikát is el kell mondani, de ugyanakkor természetesen nem szabad bántani az egész nációt. Ugyanez jellemző a magyarokra, szlovákokra, minden nációra. Hogyha ilyen témához nyúl valaki, mint *A nagyidai cigányok*, akkor aztán hatalmas felelősség, hogy az előadó hogyan, milyenre hangolja ezt az előadást. És mi volt az az empátia, amelyet például a cigányság felé tudtam mutatni? Hogy nem bántani akarok senkit, hanem együtt nevetünk a cigányságon – és párhuzamosan a magyarságon. Hát a '48-as elbaltázott forradalmon – Arany szemével kell most néznünk, aki kritikusan illetett minket, hogy elveszítettük

ezt a forradalmat, mert szervezetlenek voltunk, mint a cigányok. Vajon mi az az eszköz, ami a cigányságot – és most főleg gondolatok gyerekekre, ifjúságra – cinkossá tudja tenni?

Az irodalom – igen, van cigány irodalom, igaz, nem annyira erős, mint amilyen a zenekultúrájuk vagy a tánc. Ha egy előadó *A nagyidai cigányokat játssza*, és mondjuk egy ceglédi kannán nem tud zenélni, még eljátszhatja, de milyen jó az, amikor hirtelen a semmiből egy ceglédi kannán tud zenélni egy hegedű segítségével. Na, én amikor megfogtam a ceglédi kannát, azt se tudtam, hogy eszik-e vagy isszák, és itt jött a Grotowski-módszer: te ne keresd magadban azt, amit tudsz, inkább a gátakat keresd meg. Nekem nem volt valami nagy ütemérzékem. S ma már úgy játszom azon a kannán, hogy az előadás ezen részének nyíltszíni taps a vége. Mert azt a gátat, hogy én ceglédi kannán fogok játszani, „átugrottam”. Még egyszer a Grotowski-módszert szeretném hangsúlyozni, hogy saját gátjaid fölismerése és túllépése a fontos, hogy megengedtem magamnak azt a bátorságot, hogy még igazán nem tudtam kannázni, de akkor is ütöttem és vertem, addig, amíg nem úgy szólt, ahogy annak szólnia kell. Nem tudok táncolni, majd

megtanulok, nem tudok énekelni, megtanulok... hogyha szüksége van a produkciónak erre.

Ma már ott tartok, hogy Lakatos Róbert brácsaművésszel és hasonló kaliberű zenészekkel játszom ezt a művet együtt, ahol kánázom, és ők játszanak rá. Ugyanilyen volt a néptánc. Az alapjaim ugyan megvannak, de soha nem néptáncoltam. Főleg cigánytáncot nem. Aztán néztem pár autentikus videót, és akkor itt jött a csehovi belső: volt egy magyar néptáncos-alapom, de az is csak nagyon nevetséges, s akkor arra a bácsira gondoltam, aki soha nem tanult néptáncot, mégis, ahogy nézem, belefacsarodik a szívem a szépségbe. Csak innen jöhetett valahonnan, a csehovi centrumból.

Amikor elengeded magad, összpontosítasz, hagyod a testedet, hogy arra a zenére csinálja, ami belülről jön. Persze színészként, abban a stílusban, ahogy a cigányok táncolnak. És ma már az előadás tartalmaz cigánytánc-betétet is, ez megint közelebb viszi a cigánysághoz ezt a művet. Persze ugyanakkor a magyarokhoz is. Hiszen mi is szeretünk táncolni, szeretjük a cigányzenét, a cigány néptáncot.

Ugyanezen gát volt a gitározás. Gitározom ugyan, de soha nem voltam olyan gitáros, hogy színpadon mertem volna bármilyen produkcióban játszani. De a gitár a cigányság alaphangszere. Ma már úgy játszom ezt a négy számot, amit ebben az előadásban el kell játszanom, hogy nagyon komoly zenészek méltatták a gitározásomat. Jó, azért én tudom, hogy ez nem teljesen igaz, Bachot nehezen játszom még mindig gitáron – vagy Beethovent, bár most a covid alatt az is sikerült megtanulnom. Tehát a gátak legyőzése nagyon fontos dolog, gátakat keresni és leküzdeni, így a színészi munka soha nem ér véget, soha, soha. Ha valaki elhiszi magának, hogy véget ért, hogy ő már elérte a célját, mert ő egy remek színész, annak ott vége is van. Csak önmagát ismétli alakításaiban. Ezek az előadások engem nagyban segítettek, hogy rengeteg gátat leküzdjek. Ha *A nagyidai cigányok*, *A helység kalapácsa* és Csokonai *Dorottyája* nincs, akkor ma este nem tudnám úgy eljátszani Mrožeket. Ezek tanítottak meg arra, mit értett Grovtovszkij azon, hogy spontaneitás.

*

A helység kalapácsa a magyar falusi embernek állít görbe tükröt. És akkor mindig kerestem a változatosságot. *A nagyidai cigányok*

pedig a cigányságnak és a magyarságnak, ezen belül. És akkor ebből következett a *Dorottya*, mert Örkény... nem is tudom, hogy miért Petőfit mondta, mert szerintem az első magyar groteszk: az a *Dorottya*. Tehát ha nincs a *Dorottya*, akkor nincs *A nagyidai cigányok* és nincs *A helység kalapácsa*. S ez olyannyira érezhető, hogy áthallások is vannak a három műben.

Külön kérdés, hogy amikor már játszottam magyar parasztembereket meg cigányembereket, akkor hogy tudok továbbfejlődni? Hát úgy, hogy játszom egy nőt! Ez mekkora kihívás egy férfi számára! Ezt a három előadást – mondhatom azt, hogy – húsz éve hatalmas sikerrel játsszuk. A legavatottabb színházcsinálók előtt is: például *A nagyidai cigányok* színreviteléért voltam a színikritikusok különdíjára jelölve, melyet aztán Alföldi Róbert kapott meg a Nemzeti Színház ötéves igazgatásáért. Már magát a jelölést hatalmas dicsőségnek éreztem, hiszen nem kaphattam meg én egy darabért, de hogy Alföldi Róbert mellett jelöltek, ez hatalmas nagy dolog volt számomra. A Gyermek- és Ifjúsági Biennálé fődíját pedig szintén elhoztuk ezzel az előadással. *A helység kalapácsa* ugyan nem ért el ekkora szakmai sikereket, de rengetegen mondják, hogy jobban tetszik nekik, mint *A nagyidai cigányok*,

úgyhogy ez engem nagyon megnyugtat. A *Dorottya* pedig a szív-
béli, legkedvesebb előadásaim egyike.

*

A mi közönségünk javarészt: a középiskola és a felső tagozat, a kamaszok, akikkel nagyon kevesen tudnak mit kezdeni. De nagyon nagy szerencsém van, mert három gyerekem van, és mivel ötévente vállaltunk gyermeket, hogy a feleségem is tudjon játszani, ezért minden korosztályban van valaki, akiből tudok mérítkezni. Nagyon közel vagyok hozzájuk, meg rendkívül sokat segítenek a táborok is. Van egy verstáborunk és egy lovas színjátszó táborunk, ahol a színjátszás a fontos, a lovaglás pedig terápiaként erősíti a színjátszást. Elsősorban játszani kell engedni őket, nem lehet azt csinálni, amit velünk csináltak a főiskolán, például az oroszok huszonéves korukban engednek csak főiskolára, addig nem is. Nagyon sokat tanulunk azokban a napokban, amikor táboroztatunk, amikor foglalkozunk velük. Semmi gond nincs a mai kamaszokkal, sokkal inkább velünk van probléma, a felnőttekkel, és aztán minden csak a mi akcióinkra való reakció tőlük. Én nagyon szeretem őket, nagyon szeretek

nekik játszani, értem a nyelvüket, igyekszem beleélni magamat a problémáikba, s előkanyarítani az én kamasz mivoltomat.

Mindig is arra törekedtem, hogy minden egyes szerepemmel egygyé váljak, mintha a szerep én magam lennék. Csodálatos az életem, mert azt csinálom, amit szeretek.

Huzella Péter

HITELESNEK LENNI, HITELESNEK MARADNI

Érdekes, izgalmas dolog, amikor a fiatalok számára akarjuk népszerűsíteni az irodalmat. Jómagam a líra, pontosabban inkább a megzenésített, az énekelt vers kategóriájában mozgok. 72 éves leszek az ősszel, tehát nehéz az én koromban fiatalokat megszólítani, kockázatos vállalkozás, különösen azért, mert hozzám képest mindenki fiatal, ráadásul a fiatalabb generációk, a nálam fiatalabbak már régen irodalomprofesszorok vagy könyvtárigazgatók – például Győrben – úgyhogy őket már nem kell megszólítani ez ügyben. Akkor kiket mégis?

Egy történettel kezdem, ugyanis a pandémia előtti utolsó szabad nyáron Zalán Tibor költő barátommal egy országos turnén vetünk részt. Általános iskolás gyerekek napközitábora volt az iskolákban, iszonyú meleg volt, 30 és 40 fok között. Kiálltam az osztályteremben, mellettem ült Zalán Tibor, szemben a gyerekek.

Bevezetésül elénekelttem a *Garabonciás Pétert*, amivel mindig elkezdem, utána elmondtam a gyerekeknek, hogy most pedig verseket fogok nekik énekelni, különböző költők verseit. Ekkor egy kislány fejére húzta a hátizsákját, ráborult az asztalra, és zokogni kezdett, de igazán, hangosan. Meg kellett állnom, mert ez egy olyan gesztus, amelyre reagálni kell. Ha simán elpityeredik egy gyerek, akkor a tanító néni, az anyukák segítenek, de ez a gyerek ott üvöltve zokogott. Megálltam: – Mi bajod van? Lehetett látni, hogy tényleg potyognak a könnyei. Azt mondta: – Utálom a megzenésített gyerekverseket! – Hú, akkor itt nagy baj van! – Mert most egy óra hosszat itt ez lesz, vagy ez kellene, hogy legyen. Igen rossz tapasztalatai lehettek szegénynek! – És hát mit szeretsz? – A rockzenét! – vágta rá. – Semmi baj! Tudok olyat is!

Elkezdtem Adyt játszani:

Sem utódja, sem boldog őse,
Sem rokona, sem ismerőse
Nem vagyok senkinek,
Nem vagyok senkinek.

Vagyok, mint minden ember: fenség,
Észak-fok, titok, idegenség,
Lidérces, messze fény,
Lidérces, messze fény.

De, jaj, nem tudok így maradni,
Szeretném magam megmutatni,
Hogy látva lássanak,
Hogy látva lássanak.

Ezért minden: önkínzás, ének:
Szeretném, hogyha szeretnének
S lennék valakié,
Lennék valakié.
Lennék valakié...

A srácnak felderült az arca, és utána végighallgatta Weöres Sándor, Kányádi Sándor, Petőfi Sándor, Móricz Zsigmond verseit énekelve, és nem volt semmi baj. Tehát meg lehetett szólítani még ezt a második osztályos gyereket is valahogyan. Így van ez az emberrel, ha a tarsolyában van ez-az.

Egyszer Komlón játszottam– alternatív színházi fesztivál volt a POSZT mellett –, a színészek kijöttek, a közönség is kijött a kultúrházból, játszottunk két-három tanítványommal néhány dalt, aztán újabb előadás, megint kijöttek, megint játszottunk. És este tízkor, amikor vége volt az egésznek, végre játszhattunk volna egy jó órás koncertet. Csakhogy a teljes közönség és az összes színész elvonult, mert a díjátadó egy másik épületben volt. Tehát mi ott maradtunk teljesen egyedül, csak a komlói aranyifúság, teljesen és félig kigyúrt fiatalemberek, akik kartonszám kapták a söröket, csak ültek. Én már Várady Szabolcs disznó limerickjeit is eljátszottam, az sem volt rájuk hatással. Egyszer csak fölállt az egyik, lassú léptekkel odajött hozzám, a szemembe nézett. Magasabb volt legalább egy fejjel. És hát igen széles. „*Felkelő nap háza!*” Máris kezdtem játszani, így megúsztuk a dolgot. Hazafelé mondtam a tanítványoknak: „Látjátok? *Felkelő nap háza, De nehéz az iskolatáska!* Egy Máté Péter-nóta, és nem vernek agyon benneteket seholl!”

Egyébként az énekelt vers a 60-as évek legvégén kezdett el újra betörni, és egy új generáció kezdett el ezzel foglalkozni. Ez nem volt véletlen, ugyanis éppen akkorra ért be az a gyümölcs, amit

Kodály Zoltán a „Legyen a zene mindenkié!” jelszóval elindított, létrejöttek a zenei általános iskolák. Aki ma a zenei életben már nagy öreg, majdnem mindenki ide járt: Fischer Ádám, Fischer Iván, Dés Laci, Gőz Laci, a teljes Kaláka, tehát a Gryllus Dani, a Vili, Radványi Balázs, még az alapító tag, Mikó Pista is. Ő például már hetedikes korában operát írt az osztálytársaival. Ott minden nap volt énekóra, minden nap volt néptánc, kórus, kötelező hangszer-tanulás. Ezek után jött négy gimnáziumi év, ezek még elragadtak bennünket, az új tárgyak, sokkal komolyabban kellett venni mindent, tehát ott már a matek is komoly, a töri is komoly, ott minden tárgy egy kicsit komolyabb, mint az általánosban – csak a zene nem. De a zene helyett ott volt a szerelem, meg a sport. Aztán ennek is vége lett az érettségivel, és akkor teljesen magunkra maradtunk – akkor alakult például a Kaláka. Pontosabban 1969-ben – mi 68-ban érettségiztünk, és akkor muszáj volt újra zenélni.

A Kodály-módszer erős kreativitást adott a fiataloknak. Ő azt mondta, hogy minden nép a népzenején keresztül kerülhet közel a zenéhez, plusz jött ehhez a relatív szolmizáció, ami nagyon megkönnyíti a zene elemző megismerését. Nyilván sokan

pontosan tudják, hogy miről beszélek, tehát a dó-re-mi-fá-szólá-ti-dó-t nem kell elmagyaráznom. De engem az apám például nem engedett a zenei általánosba, ugyanabba az épületbe jártam, csak a normál általánosba, mert azt mondta, hogy aki muzikusnak készül, annak az agyát bénítja az a szolmizáció, mindig a relatív szolmizáción alapul a gondolkodása, holott egy igazi zenésznek az egész zenét, az összes hangot egészében, a maga teljességében kell felfognia. Lehet, hogy egy igazi zenész esetében ez így lenne, de az én esetemben nagyon jó lett volna, hogyha oda járhatok! Úgyhogy nekem külön kellett mindent megtanulnom hozzá.

Angliában – ahonnan a rockzene elindult a 60-as évek elején – is volt egy ilyen mozgalom, ott a háború utáni nemzedék deviáns fiataljait művészeti középiskolákba terelték. Egy ilyenben végzett például John Lennon is, és rengetegen még a popzene mai nagyjai közül. Úgyhogy ez egy nagyon termékeny időszak volt. Amikor a Kaláka megalakult 69-ben, akkor az 1968-as európai diákmozgalmak után voltunk, és rengeteg ifjúsági klub alakult. Ezek kaptak állami pénzeket, meg persze állami kontrollt a fiatalok fölött, erről már sok könyv és tanulmány is

született. Ez nagyon jó volt, mert tulajdonképpen gázsit kapott mindenki, aki játszott. Én első alkalommal kaptam 200 forintot, aztán amikor beszálltam a Kalákába, 75-ben, akkor már 500 forint volt a gázsink. Tehát a Kaláka Együttes gázsija volt 2000 forint, és akkor, abban az időben Latinovits Zoltán kiemelt gázsija szintén 2000 forint volt.

Amikor gyerekekkel foglalkozunk, és kiállunk a színpadra, akkor tudnunk kell, hogy miért fontos az, amit mi csinálunk. Mert ha ezt csak a gázsiért csináljuk, ahogy sokan teszik, akik kifejezetten csak gyerekeknek írnak dalokat és kínkeservesen próbálják eltalálni, hogy mi lesz sikeres, az néha sikerül, de többnyire nem. Az én tapasztalom az, hogy ha az ember magának írja az összes dalt, a saját dalát írja, akkor jó. Akkor jó, hogyha az írás belső kényszer, a dalírás, a dalszerzés. Most, amikor a pandémia volt, én március 16-án elkezdtem játszani, és 77 napon keresztül játszottam a Facebookon minden nap, minden délelőtt 11-kor, egy háromnegyed órás koncertet élőben a gyerekeknek. Óriási visszhangja lett, nagyon hamar elterjedt, nagy like-okat kaptam, csak hát, kifogytam hamar a dalokból. Most mi lesz? Téli dalokat nem lehet játszani tavasszal meg nyáron, 77 nap azért elég sok.

Akkor kb. 60 különböző költő 170-180 verse forgott így, és milyen érdekes, hogy működik az ember! Mikor már évek óta alig írtam új dalt, egyszer csak kiderült, hogy: de hisz ez nekem megy! És ezt nem én, hanem Júlia lányom mondta: „Papa! Ki gondolta volna, hogy a te korodban ilyen jó ötleteid vannak!”

A szerzők célja ugyanaz, mint az előadóé. A siker. Nem a versek népszerűsítése a cél, hanem a közös élmény létrejötte, melyet a vers, a zene és az előadás egysége, harmóniája hoz létre. Az én életemnek az a része, amikor írom a dalokat, az a szobámban vagy a kertben zajlik, csendben, nyugalomban, egyedül. Aztán amikor kilép az ember a nyilvánosság elé, akkor derül ki, hogy amit alkotott, az működik-e.

Kezdődik azzal, amikor egy dalt ír az ember éppen, és érzi, hogy jó az ötlet, ez most menni fog. Nálam nem is ez a csúcspont, hanem amikor a kidolgozással kezdek szöszmötölni. Mikor érzem, hogy jó, de még nem eléggé, és akkor szakmailag kell nagyon jól összeszednem magam. Velem előfordult már, hogy fölvettem a stúdióban egy dalt, és mielőtt kiadtam volna a kezemből, megmutattam két biztos ízlésű barátomnak: Zalán Tibornak és Mácsai Palinak. Az egyik, aki alkotó- és szerzőtársam, a másik meg

gyerekkorom óta barátom, úgyhogy ők nagyon komoly kritikusaim. Zalán azt mondta: „Meg vagy őrülve? Kétszer is hajlítod a dallamot egy Ady-soron belül? Hát férfi az ilyen? Tessék szikárabbnak lenni!” Hát igen, mert a szerző az még szikár ugyan, de az előadó, az meg már sikeres akar lenni, ott már belefér a két hajlítás... Pali ugyanerről azt mondta: „Miért kell neked egy dalon belül megmutatnod, hogy milyen szép hangod van, milyen jól írsz dalt, meg milyen előadó vagy? Sok ez egy kicsit!” Visszamentem a stúdióba, és fölénekeltem újra. Szikáran. Ady-vers volt ez is, a *Héja-nász az avaron*.

Rólam nyilván tudják, 1975-től 1995-ig játszottam a Kalákában, ez éppen 20 év volt. 26 éve már szólóban játszom. A táncházmozgalommal együtt indult el a klubmozgalom, amikor erős állami támogatással elkezdtünk játszani, vagyis amikor 20 ember volt egy vállalati klubban, akkor 20 ember volt. Ez egyfajta illúzióját is adta annak, hogy ránk szükség van. Nem ránk volt szüksége a hatalomnak, az államnak, hanem arra, hogy féken tartsa a fiatalokat, azokat a fiatalokat, akik mondjuk, irodalmat akarnak hallgatni, hogy azokat is betereeljék valahova, hogy azokat is együtt tartsák, hogy azok se kezdjenek el az utcán lázongani,

piálni, ordítozni és párizsi mintára forradalmaskodni. Úgyhogy sajnós ez volt az ok, az indíték, de ezt mi nem így éreztük, mert kiélhettük a kreativitásunkat, sikeresek voltunk, boldogan jártunk kis kluboktól nagy színpadokig, és ez nagyon sokat segített nekünk, mert a tapasztalatot az előadó számára a sikeres előadások adják igazán. Amikor az ember megbukik vagy rosszul csinál valamit, ha egyszer-kétszer ilyesmi előfordul, az pont elég, mert akkor még nem omlik össze. De ha már összeomlik az előadó, akkor onnan nagyon nehéz föltápászkodni, akkor már görcsösen próbálkozik mindenfélével. Szerencsére ez valahogy bennünket elkerült.

Szeretném megemlíteni azokat, akik nagyon jelentős alkotók a verséneklésben, mint például Sebő Feri és Halmos Béla, akik először József Attila-verseket írtak és játszottak együtt. Akkoriban játszottak ők népdalokat is, ahogy a Kaláka is persze, de Feriék ráleltek az igazi, falusi népzenekeincsre, amely őket teljesen beszippantotta. Akadémikus is lett mind a kettő, zenetudósok, és az egész életművüknek ez óriási része. Mint ahogy Feri a verséneklés. Az időmértékes verseket, Radnótiét meg a régi görögökét egyedül Feri tudta autentikusan és nagyon jól

megcsinálni. Ez tehát egy fantasztikus életmű. Még két hölgyet említetek: Dévai Nagy Kamilla és Vitai Ildikó. Ők is nagyon sokat tettek a műfajért, szép dolgokat csináltak.

Cseh Tamás nem verseket énekelt zömmel, bár verseket is nagyon jól zenésített meg. Van egy Kaláka karácsonyi zenés könyv, azon egy gyönyörű dala van Tamásnak. A Bereményi-szövegek inkább prózák, ezért is van annyi enjambement meg annyi sortörés bennük, ami olyan pikánssá teszi Tamás előadását. Dinnyés Jóska pedig egy igazi néptanító volt, nagyon szerettem, fel is néztem rá mindig. Az első mai dalok fesztiválját Dinnyés Jóska nyerte meg a *Karrier* című számával. Aztán volt még egy klassz srác ezekben a pol-beat klubokban, Dévényi Ádám, nagyon szerettem őt, egy kicsit rezignált, szomorú gyerek volt. Remek jó szövegei voltak. Tehát ő az a fajta rockköltő volt, ahol nem is a zene dominált – bár nagyon jól gitározott –, hanem nagyon jó, erős szövegei voltak. Ma már ő sincs, és Kátai Zoli sincs, aki pedig a históriás énekekben alkotott óriásit.

Ezek az előadók a mai napig meg tudnák szólítani a fiatalokat, mert hitelesek voltak. Ha hitelesek vagyunk, akkor megy nekünk, ha nem vagyunk hitelesek, akkor nem megy nekünk. Ez így van.

Ez ellen nincs mit tenni. A legjobb példa erre Halász Judit. Végtelenül egyszerű, zömében countryzenére szólnak az ő dalai. Na, de hát hogy van az elénekelve? Az egyéniség, az előadó egyénisége viszi az egészet magával a hátán. Pedig ő aztán nem egy interaktív előadó, mert színésznő, tehát azt szereti, hogyha megvan a távolság közötte és a közönség között. A mai napig lelkesen viszik nagypapák, nagymamák az unokákat, és ugyanúgy élvezik ezeket a dalokat. Nem lehet tudni, hogy mi az, ami igazából működik. Illetve pontosan lehet tudni, a hitelesség, a minőség: ezen kell igyekezni, dolgozni.

Ami pedig a gyakorlati munkát illeti, ha már meghívják az embert egy iskolába, könyvtárba, fesztiválra, mindig tisztázzuk, hogy gyermek-, ifjúsági vagy felnőtteknek szóló előadást kérnek. A legkönnyebb dolgom a gyerekekkel és a felnőttekkel van. A kamasz korosztályt igen nehéz megszólítani, bár ez sem lehetetlen. Ilyenkor a sablonos megoldások helyett improvizálni kell, meg kell érezni a fiatalok aznapi lelkületét, és ebben a helyzetben is a legfontosabb a hitelesség és a bátorság...

A költészet, a versek megszerettetése a dalokon keresztül a legkönnyebb. Gyakran egy-egy anekdotával, vidám vagy megható

történettel vezetem be a dalokat. Így a költőket is közelebb tudom hozni a hallgatósághoz. Természetesen más és más anekdotát mesélek, a korosztálytól függően.

Nekem persze könnyű dolgom van, mert idős korom ellenére remekül szót értek a gyerekekkel, de hát megvannak hozzá a kis trükkjeim... Egy tanárnak az iskolában sokkal nehezebb, mert ők a gyerekekkel mindennap találkoznak, tehát ugyanazt a trükköt nem lehet bevetni sokszor. Mondjuk maximum kétszer. És utána kész. Én meg ugyanazt be tudom vetni, mert mindig másoknak játszom. Tehát ilyen szempontból könnyű dolgom van.

„(...)
Garabonciás Péter!
Itt maradsz e végleg,
vagy nem?!”

Hogyha tovább mennél,
batyúval ne indulj el!”

Megint jön a refrén:

„Mert benne a szél,
benne a tűz,
benne a ...”

– elfelejtettem... A sok beszédetől... Mi volt a harmadik? Benne a szél, benne tűz, benne a...

Nos, szóval ez a trükköm, hogy megakadok, és valaki csak emlékszik arra, hogy *a víz*... Ilyenkor hangsúlyosan megköszönöm a segítséget.

Innentől kezdve a gyerekek pontosan tudják, hogy segíteni kell, ha megakadok. Én pedig megakadok. Például:

„Bundás kis állat a pele,
az erdő tele van... *vele*.”

Ilyen is van. Aztán van, amikor külön megkérem őket, hogy hosszú volt a vers, egész életemben nem tudtam megtanulni. És segítsetek, ha kétségbeesve nézek rátok. És úgy írtam meg a dalt, hogy legyen időtök súgni nekem. Jó? És akkor elmondom, hogy a török, aki nem *A kiskakas gyémánt félkrajcárjából* való ugyan, de neki is fáj a feneke! És akkor:

„Volt egy török, Mehemed...”,

Itt jön a hangszeres rész, ami közben a gyerekek bekiabálják a következő sort.

„Sose látott tehenet.”

Mindig hagyok egy kis szünetet.

„Nem is tudta Mehemed,
Milyenek a tehenek.”

Így megy végig a nóta, a gyerekek boldogan segítenek nekem, és a végén, a slussz poént viszont nekik hagyom. Azt mondja, hogy:

„Fehéret, feketét, tarkát,
Meg ne fogd a tehén farkát!”

„De nem tudta ezt Mehemed,”

És mi történt? – kérdezem

„Felrúgták a tehenek!”

A gyerekekkel ez a helyzet. A felnőttekkel, ha már bejöttek, akkor nincs nagy baj. Legfeljebb, ha az ember unalmas, akkor alszanak.

Maximum kimennek, de azt is udvariasan. Az ember igyekszik nem unalmas lenni. A gyerekközönség hálátlan, ott azonnal robban az egész, hogyha valami unalom van, vagy valamit rosszul csinál az ember. A kettő között vannak a kamaszok, velük a legnehezebb... el szoktam mondani, hogy nézzétek, itt egy öreg bácsi, van neki három felnőtt gyereke, öt unokája, és nem szeret megbukni. Nem. Nem jó érzés! Higgyétek el, én mindig arra törekszem, hogy a közönség jól érezze magát, és én úgy mehessek haza, hogy: na, ez most jó munka volt! Mert ez is munka. És akkor eljátszom például, eljátszom nekik akár *A walesi bárdokat* is, vagy eljátszom valamiféle ritmikus, komolyabb dolgot. És aztán egyszer csak kiderül, hogy nahát, nekik is lehet! Akkor már megvan a kapcsolat, és akkor már mindent lehet. Például két szerelmes dalt is el szoktam játszani ilyenkor. Az egyik még közel van hozzánk, és nagyon jól lehet exponálni. József Attila *Rög a röghöz* című verse, 18 évesen írta Attila, én meg amikor a zenét írtam, voltam vagy 20 éves. Tehát ez egy nagyon-nagyon régi dal.

El szoktam mondani, hogy ilyen a szerelem, amikor még csak gondol rá az ember, még csak úgy vágyja a szerelmet, akkor ilyeneminek képzelem el, ahogy József Attila ezt 18 évesen leírta. És aztán

eléneklek egy öregember szerelmét. Akkor elmondom, hogy Ady Endre nem öregember volt, amikor ezt írta, csak nagyon beteg. Tehát a teste már nagyon öreg volt, és a lelke is nagyon öreg volt, és fáradt volt. És hogy egy ilyen fáradt, idős szerelem hogy hangzik versben.

Már vénülő kezemmel
Fogom meg a kezedet,
Már vénülő szememmel
Őrizem a szemedet.

Világok pusztulásán
Ősi vad, kit rettenet
Úz, érkeztem meg hozzád
S várok riadtan veled.

Már vénülő kezemmel
Fogom meg a kezedet,
Már vénülő szememmel
Őrizem a szemedet.

Nem tudom, miért, meddig
Maradok meg még neked,
De a kezedet fogom
S őrizem a szemedet.

De a kezedet fogom
Őrizem a szemedet.

És ezt megértik! Ezt megértik a gyerekek is. Fiatalember szerelme, öregember szerelme. És akkor mégsem buktunk meg...

Engedjék meg, hogy olyan dallal fejezzem be, amelyet Zalán Tibor nekem írt, nem vers, dalszöveg, viszont igazi posztmodern dalszöveg, mert beletett egy csomó olyan szót, ami hívószó a magyar emberek számára. Tehát a *Himnusz*ből, a *Szózat*ból, a *Dunánál*-ből és más versekből.

Az a címe, hogy: *Egy ország*. Néhány éves dal, nagyon szép és megható pillantok kapcsolódnak hozzá. Játszottam a politikai foglyok meg a hadifoglyok napján. A Terror Háza előtt, egy szabadtéri színpadon, és estére megtalált a Facebookon egy házaspár, és azt mondták, hogy: „Ez valami fantasztikus volt!”

Csak sétáltak az Andrássy úton, amikor megütötte a fülüket ez a dal, és mintha a szívükből szólt volna.

Egy ország, melyet meggyötört a történelem,
Egy nemzet, mely talpon maradt zajló tengeren.
S annyi balszerencse közt, oly sok vizzály után,
Bár őrzi sebeit, de él magyar e hazán.

Ország, mely szétszakadt, de visszaforrta magát,
Nemzet, mely árultatott, mégse süllyedt alá.
Nép, mely szerteszéledt, mégis hazatalált.
Hon, mely közös gond, és közös boldogulás.

Hát álljunk meg egyenesen minden szélben!
Vállaljuk el sorsunkat minden időben.
Tárjuk ki ölelőn az érkező elé két karunk,
És szóljunk az elmenő felé: Nekünk itt a helyünk!

Mert itt van a hazánk.
Itt ringott a bölcsőnk, itt nevelt anyánk.
Itt ringanak sírokon fehér virágok,
Piros szélben zöld lombok közt innen hazalátok.

Együtt, ha menni kell, vagy egyedül, ha nehéz,
A fej mikor lehajlik és aláhull a kéz,
Vinni a múltat, s hinni egy másabb, jobb jövőt,
Vállalni a magyarságot akárki előtt.

Hát álljunk meg egyenesen minden szélben!
Vállaljuk el sorsunkat minden időben.
Tárjuk ki ölelőn az érkező elé két karunk,
És szóljunk az elmenő felé: Nekünk itt a helyünk!

Mert itt van a hazánk.
Itt ringott a bölcsőnk, itt nevelt anyánk.
Itt ringanak sírokon fehér virágok,
Piros szélben zöld lombok közt innen hazalátok.

Messziről és régen jöttünk erre a földre,
Vérünk és verejtékünk tapad itt minden rögre.
Maradnunk kell nem életre, de mindörökre,
Bennünk Isten mosolya és végtelen csöndje.

Hát álljunk meg egyenesen minden szélben!
Vállaljuk el sorsunkat minden időben.
Tárjuk ki ölelőn az érkező elé két karunk,
És szóljunk az elmenő felé: Nekünk itt a helyünk!

Mert itt van a hazánk.
Itt ringott a bölcsőnk, itt nevelt anyánk.
Itt ringanak sírokon fehér virágok,
Piros szélben zöld lombok közt innen hazalátok.

Itt ringanak a sírokon fehér virágok,
Piros szélben zöld lombok közt innen hazalátok.
Innen hazalátok.

Beck Zoltán

KÉPZELT BESZÉLGETÉS¹ **A KORTÁRS IRODALOM ÉS POPZENE KÖZÖTT**

A történeti, kronológiai leírások – ahogyan ezt a közoktatás, köznevelés színterein megtapasztaltuk – oly módon haladnak, hogy korszakokba rendezetten megjelennek a társművészetek, az azokkal való kapcsolatok, szinkronitások és ellenmozgások – szóval a művészettörténeti kor/korszak jellemzői a társművészetek dialógusában. Ebben a világban találkozunk az építészet, képzőművészet, szépirodalom és zene. És ez nem azt jelenti csupán, hogy ideáljuk egybeesik, amelyet az adott művészeti ág saját eszközeivel megragadni kíván, hanem azt is, hogy átjárások

¹ Ha nem is „riport” (Déry *Képzelt riport*...-jára utalok), amelyhez kapcsolódóan érdemes megjegyezni – amiként a magyarországi klasszikus zenei térben, úgy az elit irodalmának terében is inkább volt erős eltartása, leértékelése a populáris zenének.

jönnek létre – akár olyan nagyszerűen reflektált, társadalomkritikai módon, mint ahogy Stefan Bollmann kötetében találjuk: olyan portrék, melyek kezében könyvet tartó nőt ábrázolnak, és ahol nem történik más, minthogy képzőművészeti alkotások tematizálják az irodalmat, annak olvasását.²

Kedvenc amerikai regényeimben állandóan zene szól: elképzelhetetlen volna Jack Kerouac *Úton* című regénye, Tom Wolfe *Acid Test*je vagy Pirsig motorkerékpár-ápolása háttérzene nélkül. Vagy Ellis világa, az *Amerikai psycho* vagy *A vonzás szabályai* is más volna, ha hirtelen lehúznánk a hangerőt, hiszen a szöveg ritmusát és melódiáját vesztené abban a pillanatban. Persze, mindegyikük esetében megvan a személyes zenei kapocs, Bret Easton Ellis budapesti vendégeskedésén Lévai Balázsnak arról mesélt, hogy írói pályáját alapvetően befolyásolta a „rockzene, például Elvis Costello”³. Közelítve Európához, az ír szerző, Julian Gough

² BOLLMANN, Stefan, *Az olvasó nők veszélyesek*, Scolar, Bp., 2008.

³ Nem is az interjúra magára, inkább Lévai Balázs két interjúkötetére hívom fel a figyelmet, ami még ennyi év távlatából is izgalmas lehet – például azoknak, akik interjúkészítésre szánják el magukat. BÉNYEI Tamás, *A gyár kijáratánál*, Műút, 2009, 12, 86–89. Az aktuális interjú kritikája pedig itt olvasható:

novellája például a populáris zene referencialitását használja arra, hogy hőseinek kontextust teremtsen.

„A Let’s dance! című David Bowie-szám dübörgött a hangszóróból. A keverőpultta ki lehetett volna tenni a Megkülönböztetett Jelentőségű Történelmi Emlékhely táblát. Nem kizárt, hogy már megtették. A DJ-t meg valószínűleg a hotel egyik fagyasztójában őrzik, és csak karácsonyonként olvasszják föl, de ilyenkor is gondosan óvják, nehogy megtudja, melyik évben vagy akár évszázadban járunk. Egy biztos: a tartósítási eljárás rettenetes dolgokat művelt az ingnyakával. A *Let’s dance!* sercegeve váltott át a U2 *New Year’s Day* című dalára. Szűzmáriám, mintha az ember egy időgépben akarna berúgni. Egy kibaszott múzeum diszkógömbbel.”⁴

Satrapi nagyszerű kétkötetes könyve, a *Persepolis*⁵ a felnövő lány beavatásának stációit sokféle módon vezeti végig, és a popzene

<https://www.prae.hu/article/1099-a-mehecske-es-a-mez-bret-easton-ellis-nalunk/> [2021. 07. 19.]

⁴ GOUGH, Julian, *Amit csak Tipperary nyújtani tud, Szenved-éj*, Bp., Magyar Világ, 2004, 50–51 (*Fiatal ír elbeszélők*).

⁵ SATRAPI, Marjane, *Persepolis*, Bp., Libri, 2019.

kiemelt szerepet játszik e folyamatban. Márzsi, a fiatal lány, akitnek személyes történetén keresztül találkozunk a világtörténelem egy darabjával: Irán modern kori történetével. Az egyik jelenetben a fiatal lány a feketepiacon vásárol popzenei kazettákat – a nyugat ópiumát, vagy ahogy Michael Jackson kitűzőjére rátekintve mondja azt a forradalom felügyelője: „Ez meg micsoda? Michael Jackson? A dekadencia szimbóluma?”; A lány a maga tinnédzser identitását találja meg, miközben Kim Wilde slágerét dúdolja: „We are the kids in america, ohoh”, farmerkabátján pedig ott az örök mondat: „punks not dead!” A popzene ebben a történetben mindannak metaforája lesz, amit a hétköznapiakban lázadásnak mondunk. Az ötletszerű példák jól mutatják – a populáris zenei kultúra hangsúlyosan van jelen a világban, ily módon költözik be az irodalmi szöveg tereibe is.

Egy irodalmár barátom egy beszélgetésben éppen azt emlegette fel – persze, ez amolyan kocsmás bölcselkedés –, hogy miközben a volt Jugoszlávia irodalmaiban a populáris zene intenzíven van jelen, addig a kortárs magyar irodalom alig vesz tudomást a r&ról. És valóban, ha visszaidézem kedvenc történeteim kedvenc hőseit, nem nagyon tudok nyilatkozni popzenei ízlésükről; azaz

mégis, mert Krúdy tudósít azért bennünket a megszólaló kortárs popzenéről, a kávéházi cigányzene ott szól *A vörös postakocsiban*, ahogyan Kosztolányinál is. De hová tűnt az elitizálódó irodalomból a pop- és slágerzene az ötvenes évektől? Annyi bizonyos, hogyha szól is – nagyon halkán szól.

Hadd induljak a másik irányból, a játék kedvéért – néhány példát szeretnék a továbbiakban hozni arra vonatkozóan, hogy a magyar dalszöveghagyomány a popzenében (azaz nagyjából az elmúlt ötven-hetven évben) erős viszonyt ápol az irodalommal. Ennek egyik erős vonulata a máig létező, bár nyilván transzformálódó versmegzenésítés hagyománytörténete: Sebő Ferenc, a Kaláka, a Szélkiáltó ennek úttörői, jelentős alkotói. Mára különböző megfontolások, esztétikai akaratok mentén a Kávészünet, a Pilvaker vagy éppen a Rájátszás és az ahhoz kapcsolódó kortárs alkotópárok (költők vs. dalszerző-előadók) színpadi munkái ezt a törekvést alighanem jelentős közönségsiker mellett művelik.

Az is látható, hogy a dalszövegek folyamatosan dolgoznak allúziókkal, idézetekkel, reflektálnak a kortárs vagy kevésbé kortárs irodalom szövegeire, használatba veszik azokat. Néhány saját dalszövegnél kötünk ki most, olyanoknál, amelyeket ide

helyezek – leginkább azért, hogy azok más szövegek felé nyissanak, praktikus funkciójukat azzal töltsék be, hogy más dalszerzők szövegei és más irodalmi művek felé fordítják az olvasói tekintetet. S ha a köznevelés, közoktatás színtereiből indultam, most oda térek vissza: a populáris zene dialógusképessége és akarata nem lebecsülendő az iskolai térben, és ennek mentén ajánlom elemzésre a következő dalszövegeket legutóbbi két lemezünkről válogatva.⁶

fürdőzők a balatonnál

honnan is tudná te azt minek látod
mert amit te látsz azt ő nem látja
persze a tükre a tükre mesél
a barátod persze neki is a barátja
szemében lélek a lelkét bámulja
a haját igazgatja és úgy beszél
vagy a tükörből vissza te nézel rá és
várod hogy mondja a válla fölött

⁶ 30Y, *Dicsőség*, ZajZajZaj, 2016; 30Y, *Ki az, akit még megölelnél*, ZajZajZaj, 2019.

este van széthullott a kontya
kacsintanak rád az ördögök
fürdőző angyalokat látok
a balaton a bukottak tengere
könyvelők vannak szabadságon
írók és mindnek van gyereke
fehér hattyúk zöld oroszlánok
hasalnak rajta nők párducok
hiénák jéghideg homokban
foguk közt vágyak a sás susog.

*az ajtóban állsz na mi van kitalálsz
az élet mélyvíz de te evezel
nem úszol mert túl nagy a sodra
elfogadod de nem veszed el*

ha igaz

HA IGAZ HOGY JÓ AZ EMBER
AKKOR SEMMI NINCSEN A HELYÉN
NE KÉRDEZZ MEG CSAK VEDD EL
NEM AZ ENYÉM

A NEVEM A HANGOM AZ INGEM
HAJNALBAN TÉL REGGELRE NYÁR
SEMMI BAJ CSAK A SEMMI TART
KICSIT TOVÁBB

HA IGAZ HOGY JÓ AZ EMBER
AKKOR SEMMI NINCSEN A HELYÉN
DE NYUGTASS MEG CSAK

[HOGY MINDEN

JÓL VAN MER' ÉN
EGY MÁSIK ÉJSZAKÁT KEZDEK
MA MÉG CSAK LESZ HOLNAPRA VOLT
TÖRÖTT TÁNYÉR A NAP
SARLÓ A HOLD

a szavak csak szavak maradnak
ne bógj a szemed töröld meg
nem az kell nekik amid van
csak rajtad röhögnek

mind a vadászok
mind most az erősek
az kell nekik hogy lássák
hogy bógsz a szemed töröld meg

ha igaz hogy hamis az ember
ha igaz hogy az ember fél
hogy semmije nincsen és
álmában sem remél

hogy hozzá tapad a szégyen
ha nem szólsz az is árulás
ha nem kellesz mehetsz is innen
majd jönni fog valaki más

a szavak csak szavak maradnak
ne bógj a szemed töröld meg
mert az kell nekik hogy lássák
hogym bógysz

szeretni akart

a plafonon lámpa nézi a lámpán a leltári számot
otthoni kést vesz elő vacsorához

neki is enni kell amíg tud enni kell neki is enni
lerakja tényleg elég volt ma ennyi

a városba' utcák az utcákba' autók az autóba'
[ember

álmában álmodik és aztán kel fel

álmában óra van a mutató ő maga a számlapon
[évek

hallja ahogy ketyeg és arra ébred

az aszfalton tócsák a tócsákba' fények a fénybe'
[a város
meleg papucsot húz a pamutpizsamához

gyáva

a végétől kicsit félek
hogy a vége tényleg milyen
lifttel jön vagy a lépcső-
fordulóknál még megpihen
gyávának itt vagyok én
te jöttél ide lovagnak
nem az a dolgod hogy kérj
vegyél el mindent magadnak

gyávának te vagy itt mégis
és a nőt én viszem el
ezerszer halnék meg érte
de az nem hőstett ha nem érdekel

az élet. *próbáltam* és éltem
tudom hogyan lehet
szaporán kapkodva aztán
veszel csak mély lélegzetet.
a hogyannal nem tudok bánni
a miérttel várj egy napot
azt mondd hiányoznék de
azt előre nem tudhatod

elsőre

sokkal jobban szereted mint ahogy mondd
ritkábban mondd mint ahogy mint ahogy érzed
és ha benned lakik akkor *mindig tudja hogy*
nem remeghet a térded.

kötelek kések kötelességek
pormacska nyávog szekrények alján
meghalni soha nem kéne
kiesni mint fogból az amalgám.

nem lehetsz mindig meglepetése
a tenyered nem izzadhat folyton.
a kérdések fogynak mit fedeznél fel
hogya ugyanott vagy ugyanúgy otthon.

*ha múltnia kell én
akkor sem eresztem
úgy tudlak szeretni (ahogy)
először szerettem.*

Török László Dafti

**THEODORE ROETHKE: *APÁM VALCERE*¹
- VERSELDOLGOZÁS A DRÁMA ESZKÖZEIVEL**

A versekkel való találkozás plurális-demokratikus megszervezéséhez és gyakori számvetéseim egyre szelídebben, szabadabban elfogadó hangvételéhez elsősorban egy 2007-ben megjelent könyv jelentette az inspirációt. Az ír származású, pályája nagy részét amerikai középiskolák angol-, ill. kreatívírás-tanáráként

¹ E tanulmány, óraleírás és -elemzés alapját a Pannon Egyetem drámapedagógia tanári mesterképzés szakán 2015-ben írott szakdolgozatom szövege képezi, mely egészében, eredeti formájában megjelent a Pannon Egyetem Irodalom és Kultúratudományi Intézete és az MTA II. osztályának Neveléstudományi Bizottsága, Drámapedagógiai Albizottsága által gondozott Drámapedagógiai Közlemények című sorozatban. Ezúton is köszönöm Eck Júlia biztatását, támogatását! 2015. június 1-jén felvétel készült a Lajtorja csoport órájáról a szabadszállási József Attila Közösségi Házban. A felvétel a YouTube-on megtekinthető az „APÁM VALCERE (drámafoglalkozás)” címen, ezen a linken: <https://www.youtube.com/watch?v=dFVyCL8B4TU&t=43s> [2021. 07. 08.]

eltöltött Frank McCourt 69 éves korában megírt *A tanárember* című önéletrajza kicsit olyan, mintha Sándor György készített volna egy életútinterjút Mr. Keatinggel, a *Holt Költők Társasága* című film – pedagógiai világgépem alapján szintén osztálytermi hősnek számító – irodalomtanárával. Szellemes, szabad, máztól, pózoktól mentes, (ön)ironikus élveboncolása, pozitív devianciája sokszor jelent menedéket, amikor az ember fel-fellobbanó burn outja miatt olykor görbe útra téved. McCourt kereső, vívódó ember. Megérzésem szerint a mai magyar közoktatás hamar a pálya szélére állítaná, de portfóliójára bizonyára ötöst kapna, mert – bár valószínűleg végig a könyvborítón látható szkeptikus mosoly ülne az arcán az indikátorok sorolását hallgatván – reflexióiból tanulmánykötetbe illő idézetsorozat készülhetne. Portréjának megrajzolása, könyvének szakdolgozattá bővíthető ismertetése e sorok íróját is csábítja, most azonban egyetlen részletre koncentrálunk, egy olyan órára, amely gondolkodtatásra ösztönző, kérdésekre épülő, elfogadó, nyitott légkörével az általunk is fontosnak tartott célt szolgálja: a Találkozást.

Egy Theodore Roethke-verset ajánl az osztálynak a közös gondolkodás céljából. Így tettem én is az egyetemi tanulmányok által

elrendelt tanítási gyakorlatom idején. A két kilencedikes osztályhoz ugyanezt a verset vittem be egy saját tervezésű dramatikus tevékenységsorral készülvén a Találkozásra. A 9/a a nyolcosztályos tagozat 26 fős osztálya; a 9/b a négyosztályos, általános tantervű osztály, ők 32-en vannak. Az intézményi sztereotípiá szerint a „jók” meg a „gyengék”, illetve a „válogatottak” és a „hülyék” (sic! – kollégát idéztem ...). Rengeteg ellentapasztalatot gyűjtöttem az évek során e szembeállítás hamis, megalapozatlan voltáról. Sokszor éppen a b-sek óráin született meg egy mélyebb, emberibb, karcosabb élmény.

Egyrészt kíváncsi voltam arra, hogy a McCourt esetében egy biztató, bizalmas légkörű beszélgetésre épülő verssel való találkozás hogyan transzponálható egy drámaóra cselekvő mozzanataivá; másrészt érdekelt, hogy milyen különbségek, azonosságok vannak a lokális „kulturkör” – fent jelzett a-s, b-s – megnyilatkozásai és az amerikai középiskolások versértelmezése között. A McCourt-óra vázlatos ismertetése után bemutatom az én drámaóráim menetét, majd reflektálok néhány markánsan összehasonlítható elemre. A két drámaórát – informatika szakos kollégánóm jóvoltából – DVD-re rögzítettem. Fix beállításból felvéve, vágás nélkül.

Mintha csak a témavezető, a szaktanácsadó vagy bármilyen státuszú kíváncsi szemlélődő ott ült volna a sarokban, végignézni, hogyan alakul egy 45 perces, versre épülő drámaóra. S hogy miért alakul másképpen a két osztályban. A tavaszi szünet előtti utolsó és utáni első napon készültek a felvételek. Kezdetben munkaanyagnak szántam, saját részre, rögzített emlékeztetőnek. Amikor azonban megnéztem, az elégségesnél jóval elfogadhatóbb kép- és hangminőséget tapasztaltam. Az önmagammal szembeni – és az említett hankissi önbéklyózással megspékelt – szigorúsággal együtt úgy éreztem, ez a keresetlen, túltervezettség és feszélyezettség nélküli kétszer negyvenöt perc nyugodtan felvállalható lenyomata annak, hogy milyen drámatanári eszközeim, beállítódásaim, stratégiáim, reakcióim vannak egy viszonylag friss drámaóra levezetése közben.

1. A VERS KIOSZTÁSA, ELSŐ OLVASAT

Annyit tudtak az osztályok, hogy egy számukra ismeretlen verssel foglalkozunk majd, nem (!) az irodalomórákról ismert módon, hanem a dráma eszközeivel. Az előző órán a *Parkőr* című

foglalkozás egy lényegesen redukált változatával próbáltam ráhangolni az osztályokat a számukra teljesen idegen tevékenység-típusra, a verssel foglalkozó drámaóra.

Minden különlegesebb előkészítés nélkül kiosztottam mindenkinek a vers szövegét, és hangosan felolvastam. Majd kértem, senki ne szólaljon meg, jelezve, hogy más módját keressük annak, hogy kiderülhessen, kiben mi történt, mi játszódott le, míg a verset olvasta. (Ez a Frank McCourt-i megközelítés. Annyiban is követtem az ő órakezdését, hogy én is hagytam egy picit ülepedni a verset.)

Theodore Roethke

APÁM VALCERE

Szádban a whiskey-gőztől
Berúgott egy gyerek;
Csüggtem tiszta erőmből:
Nehéz volt valcered.

Roptuk, hogy az edény
Az asztról leperdült;
Anyám tekintetén
A szigorúság nem enyhült.

Csuklómon egyik ujjad
Bütykös volt egy helyen;
Ha rontottál, egy szíjcsat
Karcolta jobb fülem.

A fejemen dobolt már
Földszíta tenyered,
S míg ágyba valceroztál,
Markoltam ingedet.

(Fordította: Ferencz Győző)

2. INSTALLÁCIÓK, TÁRGYÖSSZEÁLLÍTÁSOK ÉS ÉRTELMEZÉSEK

Megegyezésen alapuló eszközhasználattal próbáltam behelyettesíteni az eredeti óra – és általában a műelemző órák – verbális dominanciáját, illetve a transzponálás képességét szándékoztam

megmozgatni ajánlatommal. Az üressé tett tanári asztal átlényegült a versbéli lakrésszé, szoba-konyhává. Tudatosan kiválogatott tárgyakat tettem ki az asztalra. Egy whiskey-s üveget, egy kb. az üveg harmadáig érő whiskey-s poharat, egy konyhai eszközt (négyoldalú, saját 'lábán' megálló reszelőt), egy fémcsatos, férfi derékszíjat és egy csíkos, gyűrött férfiinget. (A tárgyi szimbolikát eléggé egyértelműnek éreztem, de az egyeztetés biztonsági köreit lefutottuk.) Bárkinek adva volt a lehetőség, hogy – szó, narráció nélkül (!) – létrehozzon az asztal felületén egy viszonyrendszert, légkört, hangulatot egyéb asszociatív elemet tükröző alakzatot. Egy-egy „rendezés” után adva volt a lehetőség az értelmezésre, jelentésadásra bárkinek. Először a „nézők” elemezheték a struktúrákat, de az utolsó értelmezői mondatok mindig a létrehozókat illették. Állítások, sugalmazások teljes mellőzésével; kérdésekkel, a mélyítést, tisztázást segítő visszakérdezésekkel, az elágazó vélemények szabad kimondására való biztatással próbáltam az általam kongruensnek tartott tanári jelenlétet megvalósítani. Úgy érzem, a McCourt vezette vitának és a kilencedikeseim által megvalósított installáció-elemzéseknek közös jegye lett a demokratikus, a különböző megközelítések szabadságának helyet adó, nyitott, ösztönző légkör. Először meglepett,

de aztán – az eddigi órák tapasztalataira visszaemlékezve – természetesebbé vált, hogy a sokszor másodrendű állampolgárok-ként kezelt b-sek változatosabb ötletekkel, mélyebb elgondolásokkal vonódtak be az órába. A vers egy markáns és feszültségekkel teli családi helyzetet ábrázol. Tudomásom szerint a b-sek családi hátterében jóval több a markáns feszültségekkel teli pillanat. Az ő órájuk vége felé – a privátszféra felfedésének számomra még bőven felvállalható szintjén – fel is sejlik valami ezekből a bűvópatakokból.

A legfeltűnőbb olvasat számomra az volt, hogy szinte minden megnyilvánulás azt egyértelműsítette, hogy itt egy gonosz, agresszív, a családját verő apáról és egy régóta húzóódó, egzisztenciális családi válságról van szó, ahol a gyerek áldozat. Persze szándékosan tettem a tárgyak közé a fémcsatos szíjat, de abból a verésre asszociálni sokkal inkább volt a versbefogadók jelentésadásának eredménye, mintsem a vers immanens üzenete. Az pedig végképp elgondolkodtató, hogy ebben a – szinte kollektív értelmezésben – hogyan kerül felszínre a verssel találkozó tizenévesek valóságos családi háttere. Hogyan ütközik egy – bármily érdekes, de mégiscsak órai játék helyzetben előkerülő,

vértelen – 'mintha' a mindennapok iskolai, intellektuális teljesítménykényszerét érzelmileg jócskán blokkoló, feszült családi háttér valóságával.

3. MÉGIS, KINEK A DRÁMÁJA? GONDOLATKÖVETÉSEK

A vers mikroszituációja egy háromfős kamaradráma egyik jelenete is lehetne. Szereplők, figurák – vizsgálódásra serkentő mögöttesekkel –, viszonyok hierarchiája, feszültség stb. A három figurát szimbolizáló tárgy a játéktér közepére került, távol egymástól. A 'gondolatkövetés' nevű konvenció kiterjesztett változatával dolgoztunk. Az asztról elvehető cédulák egy-egy szerepmondat vagy belső gondolat megfogalmazására szolgáltak.

Változtattam a konvencióhasználaton annyiban, hogy nem itt is most kellett hangosan kimondani egy-egy tartalmat, hanem le kellett/lehetett írni. Egyrészt több idő, belső készülés jutott így egy-egy gondolatra, másrészt nem befolyásolt senkit egy elhangzó mondat, harmadrészt volt egy – késleltetésből adódó – jótékony feszültsége annak, vajon mit tartalmaznak az üveg,

a pohár és a reszelő környékén gyülekező cédulák. Valamint a témacsoportosításra is jobban adódott lehetőség a felolvasáskor.

Az erre szánt idő leteltével én voltam a szerepmondatok megszólaltatója.

Itt, ilyenkor érdekes módon lép működésbe egyfajta 'tervezés a tervezésben'. Azt hiszem, erre gondolt Dorothy Heathcote, amikor egy riporter kérdésére – amely a jó drámatanár jellemzőit firtatta – többek között ezt mondta: lélekjelenlét. Az itt és most helyzetből továbbvihető helyes lépés megtalálására gondolt. A cédulák mondatainak felolvasásakor – és a falon lévő órára való egyre rémültebb tekintetések közben – már azt keresgéltem, hogy melyik lenne a legmegfelelőbb – legerősebb, leghitelesebb, a további mélyítést leginkább segítő – munkaforma, drámai mód a maradék időben. Mielőtt ennek a záró mozzanatnak a leírására sor kerülne, röviden kitérek a cédulákon található és a McCourt óráján is elhangzó meglátásokra, 'belelátásokra'. Külön kidolgozat keretét is igényelhetné akár, ha a leírt mondatokat különböző szövegelméleti, szociálpszichológiai, összehasonlító csoportelemzési szempontok alapján vetném vizsgálat alá. Alább csak néhány bekezdés következik.

Az, hogy itt egy részeges, sőt alkoholista, agresszív, a családját bántalmazó apát látunk, a kilencedikeseknél sokkal markánsabban jött elő, mint McCourt óráján. Sőt érzékelhető hangsúlyeltolódás volt a – már említett családi háttérű – b-sek „javára”.

A céduláinkon a gyerek szempontjából értelmezhető megközelítések két nézetet tükröztek. Vagy áldozat – a többségi vélemény szerint az –, vagy örül egy ritka pillanatnak. (Én pedig annak örültem, hogy sikerült egy formán keresztül abban segíteni a verssel találkozókat, hogy az eltérő érzetek, vélemények egyformán artikulálódhassanak.) Ennek illusztrálására idézek néhány céduláról, a gondolatritmusok kissé szerkesztett egymásutánjában: „Apa! Nem akarok veled táncolni, félek, ne bántsd!”; „Nézd, anya! Apa táncolni tanít!” „Apa! Anya! Ne veszekedjete! Inkább elköltözöm a mamához!” (Számomra torokszorító volt – például – ezt olvasni. Ahogy a kisgyerek a nyakába veszi a kilátástalan helyzet megoldásának súlyát.) „Bár ne érne véget soha ez a pillanat!” „A családom bántalmaz, de még így is szeretem őket.” „Vicces apát ilyennek látni. Nem sokat mosolyog hétköznap.” „Anyámat és apámat is utálok, és én vagyok a leggyengébb, nem tehetek semmit.”

Már ekkor éreztem, hogy a heti egy órára kalibrált dráma mindenkor egyik legnagyobb ellenségével, az 'Idővel' megint derekas küzdelemben lesz részem. Mint majdnem mindig. A dilemma is erős. Lekerekített, befejezett óraélményt adni 45 perc alatt, vagy megtalálni azt dramaturgiai pontot, ahonnan az óra 'áthúzható' a következő hét szerdájának mondjuk 13 óra 5. percére. Nincsenek kedvező tapasztalataim ez utóbbi megoldásról. Így hát – ki-mondva, hogy nagyon erős drámai alapanyag gyűlt össze – improvizatív készségem minden erejét latba vettem a záró percekre.

4. IMPROVIZATÍV FORMÁK A TOVÁBBI MÉLYÍTÉSHEZ

Nincs két egyforma óra, ez ismét bebizonyosodott. A b osztály ki-merítőbb installációs szakasza elvitte az időt – ám adott érte cse-rébe maradandó értelmezési pillanatokat – a szerepbelépős (in-kább ugrós) játéklehetőségek elől.

Elkészítettem magamban a felkínálható formák, konvenciók készletét, nyitottan arra, hogy a pillanat, a játszó állapot a melyik alkalmazását kívánja meg leginkább. A „Forró szék”, a páros

improvizáció és a „Fórum-színház” estek a kiválasztás alá, tudván, hogy utóbbi forma a legesélytelenebb, hisz ezekben az osztályokban csoportos kipróbálása még nem volt. A DVD-n látható órárszlet reális – hisz manipulálhatatlan – lenyomatát adja annak, hogyan lett tervből valóság.

Az óra lezáró, összegző, levezető mozzanatán nem sokat kellett töprengenem, tudtam, hogy elvégzi helyettem a csengőautomata. Csak a folytatás ígéretét tudtam megtenni az egyre erősödő zajban, hogy a következő órán megismertetem velük a vers forrásául is szolgáló amerikai kreatívírás-óra menetét.

IRODALOM

A dráma tanítása, szerk. KAPOSI László, Gödöllő, Kerekasztal Színházi Nevelési Központ, 1997.

BOLTON, Gavin: *A tanítási dráma elmélete*. Bp., Marczibányi Téri Művelődési Központ, 1993.

ECK Júlia, *Drámajáték a középiskolai irodalomórán*, Bp., Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, 2000.

FENYŐ D. György, *Poétai iskola – Bevezetés a líra világába*, Bp., Krónika Nova Kiadó, 1999.

- GABNAI Katalin, *Drámajátékok – Bevezetés a drámapedagógiába*, Bp., Helikon Kiadó, 1999.
- HORVÁTH Iván, *A vers*. Bp., Gondolat Kiadó, 1991.
- HORVÁTH Viktor, *A vers ellenforradalma – a versírás és versfordítás tanulása és tanítása*, Bp., Magvető Kiadó, 2014.
- KAPOSI László, *Mi a dráma és mi nem az? Dráma és színház = Drámapedagógia a hátrányos helyzetű, kiemelten roma tanulók integrált nevelésének elősegítésére – segédlet tanfolyami hallgatók számára*, szerk. LIPTÁK Ildikó, Bp., sulinova, 2005.
- McCOURT, Frank, *A tanárember*, Bp., Magvető Kiadó, 2007.
- Műelemzés – műértés*, szerk. SIPOS Lajos, Bp., Sport Kiadó, 1990, 48–64.
- NEELANDS, Jonothan, *Dráma a tanulás szolgálatában*, Bp., Magyar Drámapedagógiai Társaság, 1994.
- PETŐFI S. János–BENKES Zsuzsa, *Elkallódni megkerülni – Versek kreatív megközelítése szövegtani keretben*, Veszprém, Országos Továbbképző, Taneszközfejlesztő és Értékesítő Vállalat, 1992.
- RODARI, Gianni *A képzelet grammatikája* Bp., PONT Kiadó, 2001.
- SAMU Ágnes, *Kreatív írás – Az ötlettől a kész írásműig*, Bp., Holnap Kiadó, 2004.
- SÁNDOR Zsuzsa, *Irodalmi művek feldolgozása drámajátékkal – Segédanyag általános és középiskolai tanároknak = Vegyed-e?*, szerk. SZÜCSNÉ PINTÉR Rozália, Veszprém, Candy Bt., 2001.

Varga Richárd

VERSMEGZENÉSÍTÉS AZ IRODALOMÓRÁN

Mint minden művészeti tantárgy esetében, az irodalomórán is elsődlegesen fontos, hogy a diákok alkossanak. Lényegében ez az egyetlen mondat magában foglalja mindazt, ami a címben megjelölt téma és általában az irodalomtanítás esszenciája. Megelőlegezett összegzésként tehát már itt, a tanulmány elején leszögezném, hogy a versmegzenésítések kapcsán a legfontosabb – és pedagógiai szempontból is a legcélravezetőbb –, hogy ne a tanár üljön ki gitárral vagy bármilyen más hangszerrel a diákok elé, hanem a tanulók zenésítsék meg a verseket. Ha szívesen teszik.

KERETEK ÉS KORLÁTOK

Az elmúlt tíz-tizenöt, sőt, sokkal inkább húsz évben számtalan tanulmány, interjú és cikk született, amelyek mind az irodalomtanítás

szemléletváltását sürgették. Sokan, sokféleképpen hívták fel a figyelmet a digitalizálódó világ sajátosságaira, valamint az új, Z és Alfa generációk jellegzetességeire, tanulási és életvezetési szokásaira, illetve a körükben alkalmazható és működőképes pedagógiai módszerekre. Példa lehet erre a gondolkodásra – mások mellett – Fűzfa Balázs, akinek a pedagógiai munkássága ennek a szemléletváltásnak, az élményközpontú oktatás terjesztésének jegyében telt és telik. Sipos Lajos is számos írásában, így *Az élményközpontú irodalomtanítás* című értekezésben is megfogalmazta, hogy az egyetlen lehetőség a diákok érdeklődésének fenntartására, ha az óra élményt jelent a tanuló számára. A Magyar tanárok Egyesületének elnöke, Arató László szintén megszámíthatatlan fórumon, többek között az Irodalomtanítás Innovációjának Országos Műhelye által gondozott kötetben megjelent interjújában is hangsúlyozta, hogy a kinyilatkoztatáson alapuló irodalomtanítás ideje lejárt, valamint ugyanebben az interjúban beszélt arról is, hogy a tananyagot a diákok érdeklődéséhez is kellene igazítani, így jóval hatékonyabb lehetne az oktatás. Tari Annamária pszichológus több könyvében mutatta be a jelenleg is az iskolapadban ülő generációk sajátosságait, amely munkáknak megkezdhetetlennek kellene lenniük például a tantervek készítésekor.

Egyelőre nem azok, így a változás is várat még magára. Márpedig amíg ez a változás nem történik meg, addig a következő oldalakon található módszerek és lehetőségek alkalmazására állami iskolában biztosan nem, csakis alternatív oktatási intézményekben lesz lehetőség. Az elmélyült, minőségi alkotómunkához ugyanis idő kell, és jelenleg nehéz elképzelni, hogy egy magyartanár lelkiismeret-furdalás nélkül megálljon a tananyagban, és kétszer vagy háromszor negyvenöt percet rá tudjon szánni arra, hogy a diákjai kiélhessék a kreativitásukat.

Márpedig ez lenne a legfontosabb, hiszen az interpretáció, a szöveg megértése és feldolgozása a tevékenységbe, alkotásba ágyazottság által válik igazán megélt, hasznosítható tudássá és tapasztalattá. Ráadásul, ahogy a pozitív pszichológia úttörője, Csíkszentmihályi Mihály is leírta, élményt jelentő cselekvés közben – különösen sport- és művészeti tevékenységek alatt – az információ is könnyebben rögzül a diákokban, vagyis intellektuális haszna is van az alkotómunkának, de ennél talán sokkal fontosabb a szociális haszon, az együtt-dolgozás öröme, a másik ember és saját magunk megértése felé tett lépések. A mai korban

ezeknek a kompetenciáknak, tulajdonképpen az érzelmi intelligencia fejlesztésének, mindennél nagyobb jelentősége lenne.

LEHETŐSÉGEK – MIT, HOGYAN, MIÉRT?

Az első és legfontosabb lépés az lenne, hogy olyan tananyaggal találkozhassanak a diákok, amely az életkoruknak, a bennük lezajló lelki történéseknek, vagyis az érdeklődésüknek megfelelő. Tehát fel kellene hagyni a kronologikus irodalomtantással. Ez a *mit* és a *miért* kérdések megválaszolása miatt lenne elsődlegesen fontos: miért éppen azt az adott verset vagy verseket javasolja megzenésítésre érdemesnek a tanár? Mindenképpen olyan verssel kell foglalkozni, amelyhez közük lehet a diákoknak, amellyel tudnak azonosulni, amely megérintheti őket, arról és olyan nyelven szól, amely számukra aktuális és értelmezhető. Vagy éppen a másik véglet: olyan vers, amely antipatikus érzelmeket vált ki a belőlük. Ez is érdekes és hasznos tapasztalat és feladat lehet, de természetesen egy ilyen jellegű munka csak megfelelő felvezetéssel, beszélgetéssel indulhat. A belső motiváció felkeléséhez mindenesetre elengedhetetlenül fontos, hogy a diákok

érdeklődésére apelláljon az oktató. A legszerencsésebb az, ha a tanár több verset is megjelöl, és a tanulók szabadon választhatják ki, hogy melyikkel szeretnének foglalkozni. A választás lehetőségével kevésbé élük meg kényszernek, kötelezőnek a feladatot, így a belső motivációt is meg lehet őrizni.

A *hogyan* kérdés kapcsán is elsősorban arra kell figyelni, hogy a diákok élvezzék az alkotómunkát. Éppen ezért, ha valaki nem szívesen zenésít meg verset, akkor számára biztosítani kell más lehetőséget. A lényeg az alkotótevékenység, a különböző művészeti ágak összekapcsolása. A versmegzenésítés mindig csak egy lehetőség legyen, amely mellett lehet választani más művészeti tevékenységet is. Az adott szövegről valamilyen igényes képzőművészeti alkotást, kisfilmet, esetleg képregényt is készíthetnek a diákok, valamint a vers dramatizálása, illetve parafrázis írása is működőképes opció lehet bizonyos szövegek esetén.

Amikor versmegzenésítésről van szó, gondolhatunk annak klaszszikus formájára, a Kaláka-jellegű dalokra is, de sokkal tágabban is értelmezhetjük a műfaj korlátait. A diákokkal való közös munka esetén mindenképpen szerencsés, ha a legújabb, a köreikben leginkább kedvelt zenei stílusokat és zenei eszközöket is

beemeljük a lehetőségek közé. Tapasztalataim szerint, ha lehetőségként felvetjük, hogy a hip-hop vagy a különböző elektronikus zenék felől közelítve is lehet dolgozni a szöveggel, még azoknak a diákoknak is felcsillan a szemük, akiket addig nem igazán érintett meg a feladat. A gitár, a zongora és az egyéb klasszikusnak számító hangszerek mellett bátran teret adhatunk – amennyiben van erre lehetőség – a zenei szoftvereknek és mindenféle kísérletezésnek is. Fontos zenei effektus lehet például egy toll és egy pohár összeütése vagy egy könyv lapozása. A Z generáció tagjai általában rendkívül kritikusak, és legalább ennyire kreatívak. Ha sikerül őket motiválni, ha sikerül felkelteni az érdeklődésüket egy téma vagy egy feladat iránt, akkor zseniális alkotások kerülnek ki a kezeik közül. Jobbak, profibbak, ötletesebbek, mint amire tanárként általában számítunk, vagy mint amire mi képesek lennénk. A közösségi médiának, a sorozatkultúrának, a különböző applikációknak és általában a világ vizualitás felé tolódásának is köszönhetően a mai fiatalok könnyedén készítenek videókat, kisfilmeket. Forgatnak, vágnak, hangot és zenét kevernek, feliratoznak, elvégzik az összes lehetséges technikai feladatot, és mindezt ráadásul szívesen teszik. Éppen ezért a megzenésített versekhez versvideót is készíthetnek. Természetesen ez megint

csak plusz időt jelent, de ritkán tapasztaltam felemelőbb élményt az irodalomórákon, mint amikor a diákcsapatok megmutatták egymásnak az általuk készített megzenésítést és a vershez forgatott kisfilmet. Remek műértelmező beszélgetések alakulhattak így ki.

Fontos lehet persze az is, hogy a tanár példákkal szolgáljon a diákoknak, hiszen a „bárhogy megfoghatod a verset” instrukció legalább annyira bénítóan hathat, mint ha csak egyetlen lehetőséget adnánk a tanulóknak. Szerencsére az elmúlt években több neves hazai előadó is készített megzenésített versekből álló műsort, ráadásul egyre több az újszerű, izgalmas megközelítés, így viszonylag széles spektrumon tudunk inspirációs forrást biztosítani a diákok számára. Az biztosan látszik, hogy ami a 2010-es évek elején még működött, ma már nem működik. A mai középiskolások nagyon kis százaléka lelkesedik attól, hogy egy országosan ismert rockzenész leül egy gitárral, és verseket énekel. (Ezzel együtt, ha ez megtörténik, még mindig nagy hatást tud kiváltani a diákokból, de alapvetően az érdeklődésük már nem ebben az irányban mozog.) Az ingerküszöböt az újszerű, a kísérletező

produkciók képesek átütni. És a hip-hop, ami jelenleg a rock műfajának korábbi, megdönthetetlennek tűnő státuszát vette át.

A teljesség igénye nélkül említenék meg néhány produkciót, amelyek esetleg jó kiindulópontot jelenthetnek egy esetleges versmegzenésítő projekt esetén. Idén mutatták be a Vecsei H. Miklós és csapata (Kiss Flóra, ifj. Vidnyánszky Attila, Mihalik Ábel, Novai Gábor, Frimmel Jakab) által létrehozott Csoóri-estet, amely a *Párbeszéd sötétben* címet kapta. A dalok a kellemes dream-pop, a jazz, a hip-hop és a rock határmezsgyéjén mozognak. Az előadást végig kíséri a Kiegészítő Izzók csapatának zseniális videóinstallációja, amely pillanatról pillanatra reflektál az elhangzó szövegekre. Rendkívül izgalmas vállalkozás Harcsa Veronika Kassák-estje, amely zeneiségében elsősorban Kassák szövegeinek szellemiségére, hangulatára reflektál, így a produkció tele van kísérletezéssel, meglepő zenei megoldásokkal, effektekkel, klasszikus hangszerekkel és elektronikával. Hasonlóan újszerű, a diákok számára is inspiráló eszköztárral dolgozik Prieger Zsolt. A szombathelyi Anima Sound System zenekar vezetője jelenleg Pilinszky-esteket tart, de tervben van egy a magyar szakrális költészetet bemutató műsora is. Nagyon szép és egyedi Bíró

Szabolcs (Maszkura) verses estje, amelyen az előadó a párizsi kávézók hangulatát megidéző tangóharmonika játékkal kíséri a szövegeket. Bármikor szerencsés lehet a *Rájátszás*-programsorozat, valamint Beck Zoltán és Vecsei H. Miklós versmegzenésítéseinek felvillantása, illetve ugyanígy működőképes még Pilvaker a március 15-i versinterpretációiról történő beszélgetés. A témában megkerülhetetlen Yonderboi *Egyenes labirintus* című összeállítása, amely főleg az illusztratív, hangulatközlő versmegzenésítéshez lehet jó példa. Természetesen – bár ez nem a klasszikus értelemben vett megzenésítés, de mégis csak irodalmi dalszövegek zenés közvetítése – nem érdemes kihagyni Cseh Tamás és Bereményi Géza munkásságát sem, mivel egy-egy Cseh Tamás-dal a mai fiatalokra is megdöbbentően nagy hatással van. És persze a Kaláka is szerepelhet a példák között. Minél szélesebb a mérítés, annál biztosabb, hogy minden diák megtalálja a számára szimpatikus formát.

Végezetül visszakanyarodnék az írásom elején megjegyzett gondolathoz: a legfontosabb az, hogy a diákok alkossanak, ők élhessék ki és mutathassák meg a kreativitásukat. A versmegzenésítés pedig sokkal inkább hívószó, mintsem konkrét, egyetlen

cselekvést jelölő kifejezés. Jelölje azt a bizonyosságot, hogy a különböző művészeti ágak összekapcsolása által sokkal komplexebb, sokkal erőteljesebben megélhető élményanyagot, és sokkal gazdagabb, rétegzettebb értelmezési dimenziókat kaphatunk. Mert ha irodalomtanításról beszélünk, zenéről, képzőművészetről, filmről és színjátszásról is beszélnünk kell.

IRODALOM

Mi az oka, hogy Magyarországon az irodalomtanítás modernsége lábra nem tudkapni? szerk. BODROGI Ferenc Máté, FINTA Gábor, FÜZFÁ Balázs Szombathely, Savaria University Press, 2013.

CSÍKSZENTMIHÁLYI Mihály Flow, *Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1997.

FÜZFÁ Balázs, *Mentés másként*, Bp., Pont Kiadó, 2012.

Irodalomtanítás a harmadik évezredben, főszerk. SÍPOS Lajos, Bp., Krónika Nova, 2006.

TAPSCOTT, Don, *Digitális gyermekkor. Az internetgeneráció felemelkedése*, Bp., Kossuth Kiadó, 2001.

TARI Annamária: *Z generáció*. Bp., Tericum Kiadó, 2011.

Csanda Gábor

CSANDA GÁBOR

WORKSHOP AZ IRODALOM ÉS A KÖNYVEK NÉPSZERŰSÍTÉSÉNEK JEGYÉBEN

(Somorja, 2021. augusztus 27.)

Irodalom drámával, verssel és zenével

A figyelmes hallgatóság a szabadtéri színpad nézőterén

Nem mindennapi kulturális élményben volt részük azoknak, akik augusztus utolsó péntekén részt vettek a Zalabai Zsigmond Könyvtár workshopján a Pomlé szabadtéri színpadán. Az EU által támogatott projektet a könyvtár a győri Dr. Kovács Pál Könyvtár és Közösségi Térrel karöltve valósította meg: az előző workshop Győrött volt, most tehát Somorja került sorra.

A somorjai forduló az irodalom és a művek népszerűsítésének jegyében telt, s ellentétben a gyórral, ahol az előadások az érintett szakemberek számára készültek, a Pomlében népes tinédzsercsapatnak is szólt, s az ő lelkes és aktív közreműködésükkel zajlott. (Külön köszönet a Corvin Mátyás Alapiskola felső tagozatos, és a Madách Imre Gimnázium pedagógusainak, hogy ilyen, mindenre fogékony közönséget toboroztak a programnak.) A Zalabai Zsigmond Könyvtár részéről a szervezés a könyvtár három alkalmazottjának, Lukács Erikának, Németh Eleonóranak és Pirk Ilonának a feladata volt, őket segítette ki Csanda Gábor módszer-tanos a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézetből, valamint a Bibliotheca Hungaricából Roncz Melinda és Sebő Bugár Beáta. (Külön köszönet Szarka Krisztának a projekt menedzseléséért és a rendezvény szervezéséért.)

Maga a program három részből állt: az elsőben egy drámapedagógus, a másodikban egy slammer, végül egy zenekar szórákoztatta okítva a tanulókat. **Sziklai Krisztina** drámapedagógus mindenekelőtt azt hangsúlyozta, mennyire fontos az összetartás és az összetartozás, a felelősség vállalása, a becsületesség, az egyenesség, az árulás elítélése és az egymás iránti kölcsönös bizalom.

Az ifjú nemzedéknek *A Pál utcai fiúk*at hozta fel példaként, hiszen ebben a műben épp a csapatszellem és a felelősségvállalás a legfontosabb. Sokkal könnyebben azonosíthatjuk magunkat a regény terével, a grunddal, és a főszereplő Nemecekkel, ha megnézzük a mű színpadi vagy musicalváltozatát.

A két részre osztott hallgatóság fiúcsapata, a jurtságok

Majd kettéosztotta a résztvevőket: a jurtságokra és a cowboyokra (pontosabban cowgirlökre, hiszen ezt a másik tábort lányok alkotják), aztán feszültséget s ellentétet szított köztük, s a gyerekektől várta a lehetséges megoldásokat. Ahány jelentkező, annyi ötlet született (a jurtságok egyike a lányok által lerombolt sáttábor ügyében például a rendőrséghez fordult volna). A tanulóktól várta a szükséges megoldási lehetőségeket, s ők a kezdeti félszegség után rendre elő is adták az ötleteiket: hogyan kellene megvédeni a tábor, milyen ellenlépések teendők az „ellenséggel” szemben, s végül hogyan lehetne velük megegyezni s kibékülni.

Sziklai Krisztina egyébként az *Altató* című József Attila-verset hozta fel példaként arra, mennyire fontos szempont az intonáció, a hangerő, a hangsúly: a vers műfaja, legalábbis eredeti szerepe szerint, benne foglaltatik a címbe, mégis, ha nyomatékosan deklamálva olvassuk, akár egy rapszódíát, egészen más benyomást kelt. Szó szerint felkelti a hallgatóság érdeklődését. Ezzel kapcsolatban egy érdekes statisztikával is szolgált, eszerint a szavak jelentése az összhatásból kb. 7%-ot tesz ki, az akusztikai része kb. 35-öt, a maradék (38%) pedig a testbeszédé, a mimikáé,

a mozgásé. Vagyis, másként fogalmazva, épp ez utóbbiból marad meg a tanítási órán elhangzottakból a legtöbb.

A cowgirlök csapata

Következett **Laboda Róbert**, aki a slam poetry lényegét próbálta összefogni, miközben persze előadott jó néhány saját művet is: slam poetryset és „komoly” költeményt egyaránt. Szerinte a slam poetry belépő az irodalomba, az irodalom egyfajta előszobája.

Kijelentette: ma már nem divat nem olvasni és nem írni, sőt, a saját hang keresése és megtalálása napjainkban virágkorát éli. Mindenkit arra buzdított, hogy olvasson és írjon, vegyen részt irodalmi rendezvényeken. Előadása-fellépése tele volt spontán ötlettel, látszott, hogy maga is drámapedagógiát oktat, valamint az is, hogy egy színész is rejtőzik az előadói énje mögött: a hallgatóság vevő volt minden elejtett megjegyzésére, paródiájára, groteszk jelenetére.

A nap utolsó programpontjaként **Zsapka Attila** és alkalmi csapata lépett fel, ahogy az ilyenkor dukál: gitárral, dobbal és szaxofonnal, s természetesen itt is a hallgatóság aktív részvételével. Zsapka Attila, Benkó Ákos és Sipos Dávid megzenésített verseket, többségében szlovákiai magyar költők megzenésített gyermekverseit adta elő: nagy hangerővel és nagy jókedv közepette.

A Zalabai Zsigmond Könyvtár kitett magáért: a színes és élvezetes programmal s a jó szervezéssel, melyből a résztvevők megelégedtetése sem hiányzott.

*Sziklai Krisztina
és a két
„ellenséges”
csapat*

*Erdei
hangverseny.
Simkó Tibor versét
Zsapka Attila
és csapata
zenésítette meg*

Laboda Róbert felolvasás közben

MEGKÉRDEZTÜK –

– ZSAPKA ATTILÁT

*Fontosnak tartod-e a fiatalok olvasásra nevelését,
és ha igen, miért?*

Az olvasást a műveltség, a tudás megszerzésének leghatékonyabb módszerének tartom. Zenészként tudom azt, hogy egy hangszer vagy énekhang mesteri megszólaltatásához a tehetség önmagában kevés, legalább olyan fontos a rendszeres gyakorlás. Véleményem szerint ugyanez érvényes a műveltség és tudás terén is. Az ahhoz vezető „rendszeres gyakorlást” éppen a rendszeres olvasás jelenti.

A magad eszközeivel hogyan tudsz ebben segíteni?

Ami engem illet, én a költészet felé próbálok terelni figyelmet, amely érzésem szerint manapság meglehetősen kevés figyelmet kap az olvasóközönség részéről. A költői gondolatok zenében történő megszólaltatása tapasztalatom szerint ösztönzőleg hat ez irányban.

Milyen tapasztalataid vannak ezen a téren és általában abban, hogyan viszonyul az iskolás generáció az irodalomhoz?

Fellépéseim jelentős részét a felvidéki magyar iskolákban tartott zenés-irodalmi műsorok teszik ki. Részben a saját megzenésítéseimet, részben pedig a műfaj nagyjai által megzenésített verseket énekelem kicsiknek és nagyoknak egyaránt. A műsor végén sokan jönnek oda hozzám megköszönni az élményt, és érdeklődnek a dalok iránt. A rimaszombati Tompa Mihály Országos Verseny „Énekelt versek” kategóriája is évről évre gazdagabb és színesebb, ami szintén azt bizonyítja, hogy a gyerekeket érdekli ez a műfaj.

Miért fontos, hogy a hagyományostól eltérő eszközökkel is megszólítsuk őket?

A zsebeinkben hordott „szuperszámítógépek”-nek köszönhetően túl sok a modern informatikai és egyéb eszközökkel közvetített, könnyen elérhető, felszínes információ, ami túlzottan leköti a figyelmünket. Ezekkel az eszközökkel azonban mélyebbre is merülhetünk és visszavezethetnek bennünket akár a hagyományos könyvtárakba is.

MEGKÉRDEZTÜK –

– LABODA RÓBERTET

*Fontosnak tartod-e a fiatalok olvasásra nevelését,
és ha igen, miért?*

Igen, fontosnak tartom, merthogy mostanában elég ritka dolog az, hogy egy fiatal olvasson. Generációs probléma ez, amit legfőképp a technika „ördöge” kreált. A képzelőerő, a kifejezőmód veszik el az olvasás hiánya következtében.

A magad eszközeivel hogyan tudsz ebben segíteni?

Tanárként kizárólag jó szóval és ösztönző, motiváló beszélgetésekkel.

*Milyen tapasztalataid vannak ezen a téren és általában abban,
hogyan viszonyul az iskolás generáció az irodalomhoz?*

Ez leginkább egyénfüggő. Van, aki távoli csillagként, van, aki kötelességként, s van, aki kihívásként tekint az irodalomra. Sőt, vannak, akikből semmit sem vált ki. Az én időmben is volt ilyen.

Miért fontos, hogy a hagyományostól eltérő eszközökkel is megszólítsuk őket?

Elég futurisztikus világban élünk, így a fiatalok ingerküszöbe is nagyobb. A figyelmüket gyakran menő és újító dolgokkal kell felhívni. Minden, ami kizökkenti őket a valóságból, az valamilyen szinten érdekli őket.

Laboda Róbert

LABODA ROBI A SLAM POETRYRŐL

Mi az a slam poetry?

A slam poetry a múlt század nyolcvanas éveinek közepén jelent meg mint önálló előadói műfaj, a Spoken Word versengő formájaként, Marc Kelly Smith („Slam Papi”) kezdeményezésére. Ez egy modern költészeti stílus, amely csakis szóban és leginkább élőben hatásos.

Nem versfelolvasás, mert első hallásra is érthető a szöveg, többnyire fejből mondják, színpadi elemekkel tarkítva. Nem színházi előadás, mert nincs előzetes forgatókönyv, bárki felmehet a színpadra. Nem rap, mert nincs alatta zene, és nem is szükséges a köztöltött ütemes lüktetés.

Kicsit mégis rap, mert az utca nyelvén szól, aktuális témákról, hétköznapi emberektől hétköznapi embereknek. Kicsit mégis színház, mert az egyes versek előre megtervezettek, begyakoroltak, és az előadók a szavakon kívül egész testüket is bevethetik. Kicsit mégis vers, mert többnyire van benne rím, hasonlat, metafora és egyéb költészeti elemek.

Ez egy kötetlen stílus, amelyben az egyetlen szabály, hogy a szlemmernek három perce van a színpadon a szavalásra, hogy érveljen, meggyőzzön, megnevetessen, szórakoztasson, elgondolkodtasson és sikert arasson! (slampoetry.hu)

A slam poetry

A slam poetry az 1980-as években indult az USA-ból. A műfajt a chicagói Marc Smith találta fel, aki versfelolvasó esteken ebben a stílusban kezdte előadni saját szerzeményeit. Művész-becenevén Slam Papi estjeihez egyre több szlemmer csatlakozott, és nemso-kára már versengtek egymással. A művész szerint ez a mindenki számára nyitott, kötetlen, interaktív költészeti stílus lehetőséget ad arra, hogy kifejezzük egymás felé az értékeinket, a szívünket, a tapasztalatainkat, azt, amik vagyunk.

Ez egy laza, fiatalos, szöveges műfaj, amit élőben, élőszóban adnak elő. Az utca nyelvén szól az utca emberéhez, nem kerüli a trágárságot, és legtöbbször társadalomkritikát fogalmaz meg, sokszor humoros formában, de időnként nagyon komoly témákat dolgoz fel. A költeményeket élőben olvassák fel a közönség számára, általában van ritmusuk, gyakran rímelnék is, és az előadásnak fontos

eleme a hangsúlyozás. Ez egy egyszerre színpadi és verses műfaj, ugyanakkor a szövegek maguk talán a (rapes) dalszövegekhez hasonlíthatók leginkább. Így nehéz kategóriák közé szorítani ezt a jelenséget, de az biztos, hogy fiatalos, lendületes irányzat. A világon többfelé elterjedt, és slam poetry versenyeket rendeznek többek között Európa egyes országaiban, de a Távol-Keleten is. Ezekon a versenyeken a verseket 3 perc 15 másodperc alatt kell előadni, majd az előadások után értékelik egymást. (sulinet.hu/hu)

Interjúk a neten

„...ez egy modern költészeti stílus, amely csakis szóban és leginkább élőben hatásos. Egy kötetlen stílus, amelyben az egyetlen szabály, hogy a szlemmernek három perce van a színpadon a szaválásra, hogy érveljen, meggyőzzön, megnevettesen, szórakoztasson, elgondolkodtasson és sikert arasson!”

...amikor belekerültem a slam poetry műfajba, nem is tudtam pontosan, hogy mibe kerülök bele, s talán ezért volt szép, ezért szép. Sokan próbálják meghatározni, hogy mi a két műfaj, a vers

és a slam poetry között az a vékony híd, ami még járható, mi az a kompromisszumos állapot, ami még megtartja a kettőt egymás mellett.

A slam poetry a vers szellemi pettingje ...a műfajt egy nagyon jó barátkozásnak tartom. Megjegyezve, hogy Tózsér Árpád költő például azt nyilatkozta, hogy nem igazán kedveli a slam poetry műfaját, mert ez egy nagyon nagy fellángolás, amelyből lehet jó bor, de lehet híg lőre is. Závada Pál szerint ez a nagyvárosi költészet. Magyarországon jelenleg már nagyobb dömping van körülötte, mint kellene. Gyakorló tanárként azt látom, hogy aki eljár slam poetry eseményekre, az bizony könyvet is a kezébe vesz, ami egy nagyon szép folyamatot tud elindítani.

Tény, hogy aki ezután nem fog könyvet a kezébe, azzal sem veszítettünk, mert azelőtt sem tette ezt. Nagyon szép, hogy a két műfaj között van átjárás! Én a slam poetryt három perc szabadságnak hívom ...adott témára nagyon nehéz örökérvényű dolgokat írni. Van-e a műfajnak a költészethez hasonló örökérvényűsége a fiataloknál? Nem érzem a munkaszagot benne... mert bizony egy slam szöveggel nagyon sok olyan munka van, amelyekkel és ahol az éppen interaktív színész, önirónia, működésképes tud lenni.

Ezeket az eszközöket, ezek meglétét mostanság kicsit hiányolom.” (korkep.sk)

*

Robi három éve tart kreatív írás foglalkozásokat alapiskolásoknak és gimnazistáknak egyaránt, melyeken megpróbálják szabadabbá tenni az írást, kicsit kitárni az irodalmat. Gyakori téma a szabadság. Kinek mit jelent ez a fogalom? Mi jut eszébe róla? Hogyan éli meg saját szabadságát? Erről alkottak szöveget a diákok.

Nagyon érdekes volt, amikor azt mondtam, hogy mehet egy adott témára az írás, akkor mindenki tollat fogott, és elkezdett az a toll járni. Nagyon fontos a gyerekekkel megértetni, hogy az irodalom nem egy távoli, szigorú valami, hanem nagyon közvetlen és nagyon kellemes dolog tud lenni, ha megfelelően közvetítik. (muzsa.sk)

Nem zavar, hogy a slam poetry szövegek csak a mának szólnak?

Soha nem idealizáltam túl, pedig Budapesten már három gimnáziumban tanítják a slam-szövegeimet. Pontosan tudom, hol van a helye. Három perc szabadság a színpadon. Itt hatvan százalék az

előadó-művészet, ami ha nem elég jó, nincs meg a hatás, nem üt akkorát a szöveg a végén, és csak a maradék negyven a költészet. Leírva pedig jó, ha százból egy megállja a helyét úgy, mint például az *Üzenet* című slam poetry-szövegem. (vasarnap.com)

Sziklai Krisztina

AZ OLVASÁS MENŐ!

Avagy drámapedagógiai módszerek az irodalom órán

Móka János szerint „a drámapedagógia a pedagógia művészete”. De miben más a drámapedagógia a hagyományos értelemben vett „hétköznapi” pedagógiához képest? Eljárásaival, megoldási módjaival élményszerűbbé, átélhetőbbé, „tapinthatóvá” válhat a tananyag. A gyerekek részeseivé válhatnak az ismeretek befogadásának, nem csak passzív szereplői a tanóráknak, hanem alkotói, szerzői is, hiszen az ő meglevő tudásuk, tapasztalatuk, ismereteik, átélt élményeik garancia erre. Merjünk ezzel a lehetőséggel élni, hagyjuk, hogy ők vigyék, lendítsék az óra menetét! Bár ez a fajta óravezetés tőlünk sokkal több felkészülést igényel, mert sokféle megoldási móddal kell számolnunk. Ugyanis az így vezetett órákon a gyerek is közvetlenül érintett a tudásanyag megszerzésének módjában. Hogyan? Engedjük megszólalni, kibontakozni a

gyermeket akkor is, amikor úgy gondoljuk, hogy kizárólag a mi feladatunk az ismeretek közlése.

A drámapedagógia legfontosabb értéke a foglalkozások légkörében, hangulatában rejlik. Ha feltétel nélküli elfogadást, támogatást érez a gyerek, akkor már elnyertük bizalmát. E módszer alapfeltétele tehát a bizalom. Itt szabad tévedni, nincs elmarasztalás. A gyerekek oldottan, bátrabban kérdeznek. Lehet hibásat mondani, mert az indoklás során mindenki magától jön rá a helyes megoldásra.

A pedagógus célirányosan vet fel problémát, teremt konfliktushelyzeteket, olyan „mesterséges” körülményeket hoz létre, amelyek elősegítik a könnyebb megértést. Gyakran egyszerűnek tarjuk a gyerekek gondolatmenetét, hiányoljuk a frappáns válaszokat. Ezért fontos, hogy ne hagyjuk parlagon fantáziájukat, kreativitásukat, amelyért annyi dicséretet kaptak óvodás korukban. A kreativitás, a fantázia fejlesztése komplex tevékenység igényel. Ennek keretén belül nemcsak a verbális, hanem a nonverbális készségeket is fejlesztenünk kell. Legfőbb eszközünk ehhez a testbeszéd, a gesztikulálás, a mimika. A gyermekekben lakozik a tudás, a mi dolgunk, hogy előcsalogassuk.

A drámapedagógiának nagyon sokféle ága létezik, legismertebb talán a színházi vagy színházra nevelésben betöltött szerepe. Kevesen tudják, hogy a drámapedagógia eszköztára a drámajáték, nagyon sokrétű és könnyen beépíthető a tanórákba. Az egyszerű, készségfejlesztő szabályjátéktól kezdve egészen a tanítási drámáig. A természet- és környezetismeret tantárgy tanításában a különböző témakörökhöz rendelhetjük hozzá a különböző dramatikus tevékenységi formákat. Természetesen a tanítási-tanulási folyamat céljának megfelelően.

Nyilvánvalóan a tantárgyak rengetegében a legkézenfekvőbb az irodalomóra, ahol a legkönnyebben tudjuk beépíteni a drámapedagógiai módszereket, hogy ezzel megtörjük a megszokott prezentáló tanítási formát. Itt adottak a szövegek, versek, kötelező olvasmányok. Tapasztalataim és saját diákéveim emléke alapján úgy vélem, ha valamit kötelezővé teszünk a diákok számára, azt nem szívesen csinálják. Ilyenek a kötelező olvasmányok is. A pedagógus, a szülő és a diák is húzza-vonja az olvasónaplót, és a végére mindenki belefárad. Ebben az egészben csak maga az olvasott mű vész el, holott jó lenne, ha a diák meg tudna vele ismerkedni. De hogyan érjük el, hogy a diák önmagától olvasson? A 21.

században hogyan tudunk egy egyszerű könyvet izgalmassá tenni, amikor már olyan vizuális készterméket kap kicsi kora óta a gyermek, hogy saját fantáziájára tulajdonképpen nincs is szüksége? Semmiképpen ne kezdjünk azzal, hogy „A költő azt gondolta, hogy...” Ezzel megöljük a „bulit”. Nekem nagyon élvezetes és nagy aktivitást kiváltó módszerem a versek feldolgozására, hogy megváltoztatjuk a versek megírt szavak által kifejezett mondanivalóját azzal, hogy más lelkiállapotból mondjuk. Szerelmes verset dühösen mondani, egy tájleíró verset felolvasni úgy, mintha az adott személy becsicscentett volna, vagy próbálkozunk meg József Attila *Altatójával* úgy, mintha egy olyan szülő mondaná, aki nagyon-nagyon szeretné, hogy a gyermeke elaludjon, de a gyermek nagyon nem akar elaludni, mi pedig egyre idegesebbek vagyunk. Nagy nevetéseket szokott eredményezni, de ami a legfontosabb, hogy a diákban rögzül a vers. Mennyivel izgalmasabb a diákok számára egy olyan feladat, ahol össze kell állniuk csoportokba, és eljátszani egy jelenetet az adott olvasmányból, s mennyivel izgalmasabb ezt a tanárnak megnézni, mint elolvasni 22 darab olvasónaplót. Garantáltan mindenki szórakozik és dolgozik is. Az ilyen alkalmakkor a gyermekekben sokkal jobban rögzül az adott tananyag, és a pedagógus számára

is sok minden kiderül az adott diákról. Ezek a módszerek egy egyre erősödő kíváncsiságot fognak eredményezni, és az is előfordulhat, hogy otthon ilyen „átdolgozott” versekkel, jelenetekkel fogja szórakoztatni a rokonokat. Máris elértük, hogy a diák önmagától olvasson, és hogy úgy tekintsen az irodalomra és az olvasásra, ami akár menő is lehet. Sőt! Egyenesen szórakoztató. Az olvasással a fantáziát, a szövegértést és a szókincsbővítést segítjük elő, így nagyon fontosnak tartom jelen korunkban, hogy minél több diák tapasztalja meg az olvasás varázsát. 20-30 évvel ezelőtt az olvasás magától értetődően maga volt a varázslat. Messzi tájakra és képzelt világokba jutottunk el. 2021-ben már olyan moziba ülhetünk be, ahol 3D-ben ugrik elénk a mozivásznonról a dinoszaurusz, miközben arcunkba csapja a szelet, a vizet a szélgépj és a vízpermetező. Ilyen 21. századi technikákkal nehéz versenyre kelni, de épp ezért kell egyre többet és több helyen alkalmazni a nem hagyományos eszközöket arra, hogy olyan hagyományos dolgot tudjunk izgalmasabbá tenni, mint az olvasás. Tegyük főszereplővé a diákot, hogy aztán főszereplője lehessen a saját életének!

Forrás:

Ádám Ferencné – Boldis Anna Kornélia: *A környező világ megismerésének módszerei*

Fazekas Mihály Gyakorlóiskola/Tanítók a hálón/Magyar nyelv és Irodalom/Módszertani alapelvek/Drámapedagógia

Zsapka Attila

RÓLAM

1968. május 17-én születtem Párkányban. Kisgyermekkoromban édesanyám Szécsi Pál-lemezeit hallgattam csodálattal. Hatéves lehettem, amikor a televízióban végignéztam a Beatles *„Egy nehéz nap éjszakája”* című filmjét. Ettől kezdve gitáros-énekes szerettem volna lenni. Nem sokkal később megkaptam első gitáromat, azóta tart mindez. Kamaszként több rövidebb és hosszabb életű zenekarban játszottam, majd 1989-ben unokatestvéremmel, Zsapka Zsolttal megalapítottuk a máig is aktív Kor-Zár verséneklő együttest.

2005-ben elhatároztam, hogy a Kor-Zár mellett egyéni pályán is szerepelni fogok. Elsődleges célom az volt ezzel, hogy rendszeresen felléphessek Szlovákia magyar tanítási nyelvű iskoláiban, népszerűsítve az énekelt vers műfaját a diákság körében. Kezdetben egy szál gitár kíséretében, egyedül jártam a Felvidéket, azóta már barátokat, zenésztársakat is találtam mindehhez. Az iskolai

koncertek általában kitűnő hangulatúak, és rengeteg pozitív visszajelzést kapunk.

Az évek során a Kor-Zár tagjai mellett sok kitűnő zenésszel és előadóművésszel volt és van szerencsém együtt dolgozni, köztük Kátai Zoltán és Dinnyés József énekmondók, a Kaláka együttes, Vadkerti Imre előadóművész, Korpás Éva népdalénekes, Gál Tamás színművész, Lakatos Róbert brácsaművész, Benkó Ákos dzsesszdobos, Emmer Péter gitárvirtuóz, Farnbauer Péter billentyűs, gitáros és még sokan mások. A Felvidék magyar iskoláit Vadkerti Imrével és Sipos Dávid szaxofonossal járjuk, ez a formáció 2016-ban Harmónia-díjat is kapott. Korpás Évával Szécsi Pál-émlékkoncerteket tartunk, Benkó Ákossal és Emmer Péterrel pedig ZSEB zenekar név alatt szórakoztató zenét játszunk idehaza és a Kárpát-medence magyarlakta vidékein.

A verséneklésnek köszönhetően volt szerencsém személyesen megismerkedni olyan neves költőkkel, mint Gál Sándor, Varró Dániel, Lackfi János, Mészely József és még sorolhatnám, Böröczki Mihályt és Z. Németh Istvánt pedig nem csupán alkotótársamnak, de barátomnak is mondhatom.

INTERJÚI A NETEN

Önt leginkább verséneklő, verseket megzenésítő zenészként ismeri a közönség. Honnan jött a költészet szeretete?

Főiskolások voltunk az unokatestvéremmel, Zsapka Zsolttal, és mi zenélni szerettünk volna. Írtunk is dalokat saját dalszövegekkel, bár én ebben sosem éreztem magam igazán tehetségesnek, de Zsolt egészen ügyes szövegeket írt. Aztán egyszer elvetődtünk a Kaláka folkfesztiválra, ahol egy amatőr versenyen szép sikerrel mutatkoztunk be, még trióként. Nekünk is volt egy megzenésített versünk, *A gólyához*, Tompa Mihálytól, amit azóta is állandóan játszunk a Kor-Zárral. Akkor hallottuk először élőben muzsikálni a Kalákát, és teljesen lenyűgözött, hogy akusztikus hangszerekkel milyen fantasztikus hangulatot és zenét lehet produkálni. Úgy éreztük, ez a mi utunk is. Ez hozta magával a versek szeretetét, hiszen a zene által elkezdtünk több verset olvasni.

Kik a kedvenc szerzői?

Kamaszkorom óta nem nagyon foglalkozom kedvencek felsorolásával. A legutóbb zenei téren a kedvencem a Dire Straits és Mark Knopfler volt, de igazából sok mindent szeretek. A költészet terén a személyes jó barátom, Böröczki Mihály verseit szeretem, amelyek közül többet éneklek is. Az aktuális kedvenc mindig az, amin épp dolgozik az ember, és forgatja a fejében napokon, heteken keresztül ugyanazokat a sorokat. Így tulajdonképpen mindenki, akinek a versével találkoztam, a kedvencem volt legalább egy ideig.

Mi alapján dönt egy-egy vers megzenésítése mellett?

Lapozom a versesköteteket, olvasom a verseket, vagy épp kapok egy költőtől verset, hátha sikerül vele valamit kezdeni. Amikor olvasom és meghallom benne a zenét, elkezdek vele foglalkozni, érzem, hogy visz a ritmusa. Első olvasatra nem is azt figyelem, miről szól a vers, hanem hogy milyen a szerkezete, milyen a ritmusa, meg tud-e szólaltatni bennem valamilyen dallamot. Tehát egy kritériumom van, hogy a vers muzsikáljon már akkor, amikor olvasom.

József Attilát vagy Weöres Sándort viszonylag könnyű megzenésíteni, mert nagyon dallamosak a költeményeik. Volt olyan feldolgozáskísérlete, amelybe beletört a bicskája?

Olyan nem volt, hogy nem sikerült valamit megzenésíteni. Úgy vagyok ezzel, hogy érelem magamban a dalokat. Az első ötleteket a telefonomra rögzítem, aztán hagyom pihenni egy kicsit, és amikor már elfelejtettem, a kívülálló fülével tudom meghallgatni. Olyankor sokszor szembesülök azzal, hogy nem jó az elképzelés, és inkább más nyomon indulok el. Kátai Zoltán barátom mondta egy interjúban, ha a versnek dallamot, zenét adunk, akkor az a vers ünneplőruhája legyen. (helyorseg.ma)

Versek, és a zene világában éltek. Csodás kettősség. Rímek és hangok összeolvadásában valami egészen égig emelő születik. Előbb a vers van meg, s erre szereztek zenét, vagy fordítva?

A vers ritmusa adja a zenét. Ahogy éppen rátalál taktus a taktusra. Valamelyikünk fülében egyszer csak megszólal a ritmus. Először még csak puszta csontváz az egész, és ez van aztán felöltöztetve.

Milyen szempontok szerint választjátok ki magát a verset, amire aztán a zenét írtátok?

Meg kell, hogy fogjon! Van, hogy tízszer is elolvasom a verset, és semmi. Aztán tizenegyedikre hirtelen már ott is van. És persze hangulat. Az alázat nagyon fontos! Alázattal kell a zenéhez nyúlni. Épp olyan ez, mint ahogy a költő is ezt teszi, amikor megírja a versét. Egyet nem szabad: ráerőltetni a dallamot, mert akkor nem jön össze. És nem utolsó szempont az igényesség sem, hogy ebből aztán valami szép szülessen a végére. Megtaláltuk magunkban ezt az adottságot, és így tudjuk párosítani a verset és a zenét. Van úgy, hogy először a vers van meg, aztán jön rá a dal. De van, hogy ez fordítva történik.

Milyen érzés zenét írni a magyar irodalom legfájdalmasabb hangú költőjének verseire?

Ami megfog, az úgyis kijön. Feltölt. Ad valamit. Ha ez az érzés a fájdalom, akkor az tör ki, ha boldogság, akkor az. Az egész József Attila-életérzés bennünk is ott dübörög, amikor előadjuk sorait. (wolnerszalon.eoldal.hu)

Miért választottátok éppen a verséneklést? Akkoriban, a forradalom idején, tájainkon leginkább a Magyarországról átjáró Dinnyés József volt ismert, aki megzenésített verseket adott elő.

A Kaláka fesztivál hatására döntöttünk a műfaj mellett. Elszántan szereztük az új dalokat, mert a közönség vevő volt rájuk. Számos fesztiválon léptünk fel, viszonylag nagy tömeg előtt. Persze más nótákat, népdalokat is játszottunk. Nem voltunk mi ebben elsők, hisz előttünk már ott volt a Borostyán, az említett Dinnyés József és mások.

Nem nevezhető mindennapinak a zenekar névadása sem, hisz gyakorlatilag pillanatok alatt született a rendkívül ötletes és sokatmondó név...

Ez is a Kaláka fesztiválhoz kötődik. Odajött hozzánk a szervező, és azt mondta, nemsokára színpadra léptek, de az olyan bugyuta név, hogy Zsapka Attila és barátai, találjatok ki gyorsan valami ütőset. Mivel előző este, amikor megérkeztünk, konyakoztunk, a Korzár (kalóz) nevű italt fogyasztottuk, hirtelen ez ugrott be. Azt is tudtuk, hogy ha már a forradalom évében „születtünk”, akkor ezt jó lenne megpecsételni a nevünkkel is. Ebből lett a Kor-Zár.

A magyar költészet gazdag kincsesládából bőven volna még választanivaló, mennyire tudtok a versek megzenésítésével foglalkozni?

Ezt a munkát nem adtuk fel, jómagamnak és Zsoltnak is vannak új szerzeményeink, csak már nem olyan módszeresen és nem olyan rendszeresen foglalkozunk dalszerzéssel. A jövőben viszont mindenképp szeretnék jobban az alkotásra fókuszálni, de hogy találok-e rá elég időt, azt nem tudom. Tizenöt éve a zenéből próbálok megélni, önmagam menedzsere is vagyok, ami azzal jár, hogy rengeteg szólókoncertem van, nem szólva a Vadkerti-Sipos-Zsapka-trióról, amelynek szintén a tagja vagyok. Az adventi időszakban triónk több jótékonysági koncertet is ad, nagyon szívesen segítünk, főleg ha gyermekekről van szó. (ma7.sk)

Weboldalán saját magáról és a többi zenésztársáról szakmai életrajz található: <http://www.zsapkaattila.sk/zenesztarsak>

A KÖTET SZERZŐI

BÁRÁNY BENCE

1993-ban született, Miskolcon.

Slam poetry előadó, szervező és műsorvezető.

A Budapesti Corvinus Egyetem gazdaság-informatika szakán végzett.

Grafikus, a VATES brand társalapítója.

GÁL TAMÁS

Jászai- és Dosky-díjas színművész, rendező

A Pozsonyi Színművészeti Egyetemen végzett színész szakon. Diplomaosztás után a Komáromi Jókai Színház, majd a Kassai Thália Színház tagja, jelenleg szabadúszó színész.

Az esti előadásokon kívül főleg gyermek- és ifjúsági előadások, illetve rendhagyó irodalmi órák keretén belül szeretné népszerűsíteni a magyar irodalmat a diákság körében.

HUZELLA PÉTER

Művészeti és más díjait, kitüntetéseit (pl. Kossuth-díj, Prima Primissima-díj, A Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztje) a Kaláka együttesben kifejtett két évtizedes munkája alapján kapta. Az együttesből való kilépése (1994) óta zömmel egyedül szerepel.

Játszik gyerekeknek, felnőtteknek, volt nemzetközi díjat nyert televíziós műsora, önálló estjeit Magyarországon a Nemzeti Színháztól a Kolibri Pincéig, külföldön Erdélytől Franciaországig láthatták.

BECK ZOLTÁN

(1971, Devecser, Magyarország)
dalszerző-előadó, egyetemi oktató

A szombathelyi BDTF-en szerzett tanítói és magyartanári, majd Pécsen bölcsészdiplomát. Irodalomtudományból doktorált, a Pécsi Tudományegyetem

Romológia és Nevelésszociológia Tanszékének egyetemi adjunktusa.

2011-ben megalapította a Zenélő Egyetemet (PTE-ZEN), amelynek szakmai igazgatója, a Libri Irodalmi Díj zsűritagja. A 30Y zenekar alapítója és frontembere. Rendszeresen jelennek meg dalai, novellái, tanulmányai és esszéi.

TÖRÖK LÁSZLÓ DAFTI

(1963, Körmend, Magyarország)
tanár, drámapedagógus, költő

Magyar-népművelés szakos diplomáját Szombathelyen, a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán szerezte, drámapedagógia-tanár mesterképzését – ahol fő

kutatási területe a vers és a dráma kapcsolata volt – a Pannon Egyetemen végezte el. 24 éves gyermekszínházi tevékenységéért Csokonai-díjban és a Magyar Drámapedagógiai Társaság gyémántoklevelében részesült.

Pedagógiai, drámapedagógiai tárgyú írásait, verseit tartalmazó kötete idén jelent meg *betű rendben* (Savaria University Press, Szombathely, 2021) címmel.

VARGA RICHÁRD

(1984, Sopron, Magyarország)
tanár, dalszerző, költő

A szombathelyi Nyugat-magyarországi Egyetemen végzett. 2020-ig a nemesvámosi Waldorf Gimnáziumban tanított magyart és történelmet. Jelenleg a Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa-program irodalmi és színházi projektjeinek szervezője. A Savaria Slam Poetry alapítótagja, 2015-ben az év veszprémi slammere, a Godot Workshop zenekar gitárosa és dalszerzője.

CSANDA GÁBOR, PHDR.

(Pozsony, 1963)

szerkesztő, irodalomtörténész, műfordító

Alapfokú tanulmányait a pozsonyi magyar általános iskolában és gimnáziumban végezte, a felsőfokúakat a Comenius Egyetem magyar-szlovák tanszékén 1987-ben államvizsgával fejezte be. Ugyanitt 1988-ban doktorált.

Dolgozott a Csehszlovák Rádió magyar adásában, a Madách Lap- és Könyvkiadóban, a Kalligram Lap- és könyvkiadóban, a nyitrai Konstantin Filozófus Egyetemen, a Vasárnap hetilap szerkesztőségében, az Új Szó napilap szerkesztőségében, számos könyvnek volt szerkesztője vagy összeállítója. 2010 óta a Fórum Társadalomtudományi Szemle főszerkesztője, 2013 óta a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet Kiadói részlegének igazgatója.

LABODA RÓBERT

(1985, Nagykürtös, Szlovákia)

költő, slammer, tanár

A nyitrai Konstantin Filozófus Egyetemen végzett. Előbb Gútán, a Magyar Nyelvű Magán Szakközépiskolában tanított, majd a komáromi Munka Utcai Alapiskolában. Jelenleg az Eötvös Utcai Magyar Tan nyelvű Alapiskola tanára, testnevelést és zenei nevelést tanít, drámaköröket vezet. Számos slam poetry-díj nyertese.

Eddig két kötete jelent meg: *Túlzások* (Budapest, Athenaeum, 2015), *Én csak néztem* (Pozsony, Madách, 2016).

SZIKLAI KRISZTINA

(1988, Kerepestarcsa, Magyarország)
színész, drámapedagógus

Gór Nagy Mária színtanodájában végzett, majd a Selye János Egyetem óvodapedagógus szakán. Már nyolc éve a Rivalda Színház társulati – alapító – tagja, a szervezet alelnöke. Emellett a Dunaszerdahelyi Művészeti Alapiskola drámatagozatának óraadó tanára.

Főbb szerepei: Polonius (Shakespeare: *Hamlet*), Gertrudis (Katon József: *Bánk bán*), Beatrice (Arthur Miller: *Pillantás a hídról*), Dorin (Moliere: *Tartuffe*), Lucifer (Madách: *Az ember tragédiája*), Ortensia (Carlo Goldoni: *Mirandolina*), Malacka (A. A. Milne: *Micimackó*).

ZSAPKA ATTILA

(1968, Párkány, Szlovákia)

énekes, gitáros, dalszerző, előadóművész

1989-ben megalapította a Kor-Zár vers-
éneklő együttest, melynek máig nyolc le-
meze jelent meg. Szólistaként is népszerű, s
nagy karriert futott be Szlovákia magyar ta-
nítási nyelvű iskoláiban és rendezvényeken.

Töredék címmel megjelent CD-je Radnóti Miklós verseire épül.
Harmónia-díjas énekes–zeneszerző.

Csiribik című lemeze (közreműködnek: Farnbauer Péter, Sipos
Dávid, Benkő Ákos és Madarász András) megzenésített gyermek-
verseket tartalmaz. További önálló albumai *Madárjós* és *Félszáz*
címmel jelentek meg.

TARTALOM

- 5 | *Előszó (Dr. Horváth Sándor Domonkos)*
- 6 | *Előszó (Csanda Gábor)*
- 9 | *Bárány Bence: Flow – Slam poetry workshop*
- 25 | *Gál Tamás: Cinkossá tenni a közönséget*
- 41 | *Huzella Péter: Hitelesnek lenni, hitelesnek maradni*
- 65 | *Beck Zoltán (30Y): Képzelt beszélgetés
a kortárs irodalom és a popzene között*
- 81 | *Török László Dafti: Theodore Roethke: Apám valcere –
Versfeldolgozás a dráma eszközeivel*
- 97 | *Varga Richárd: Versmegzenésítés az irodalomórán*

109	Csanda Gábor: <i>Workshop az irodalom és a könyvek népszerűsítésének jegyében</i>
118	<i>Megkérdeztük – Zsapka Attilát</i>
120	<i>Megkérdeztük – Laboda Róbertet</i>
125	<i>Laboda Robi a slam poetryről</i>
133	Sziklai Krisztina: <i>Az olvasás menő!</i>
141	Zsapka Attila: <i>Rólam</i>
143	<i>Interjúi a neten</i>
149	A kötet szerzői

A kötetben látható portrékat készítették:

PERESZLÉNYI ERIKA (Bárány Bence)

HAMARITS ZSOLT (Gál Tamás)

HORVÁTH JUDIT (Huzella Péter)

BÁTORI GÁBOR JIM „sincó” (Beck Zoltán)

FARAGÓ IMRE (Török László Dafti)

PESTHY MÁRTON (Varga Richárd)

NAGY HAJNAL CSILLA (Csanda Gábor)

CSANDA GÁBOR (Laboda Róbert, Sziklai Krisztina)

GIBBO (Zsapka Attila)

Jelen módszertani kiadvány tartalma nem feltétlenül tükrözi
az Európai Unió hivatalos álláspontját.

Partnerséget építünk

Európai Regionális Fejlesztési Alap

www.skhu.eu

www.rdvegtc-spf.eu

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a DR. KOVÁCS PÁL KÖNYVTÁR ÉS KÖZÖSSÉGI TÉR, GYŐR
és a ZALABAI ZSIGMOND VÁROSI KÖNYVTÁR, SOMORJA

Borítóterv: FAGGYAS LÁSZLÓ

Nyomdai előkészítés: VÍZJELEK VÁLLALKOZÁS

Szöveggondozás: SÜTH GABRIELLA

Készült 120 példányban a PALATIA NYOMDÁBAN

Győr, Viza u. 4.

Felelős vezető: RADEK JÓZSEF

ISBN 978-615-5753-67-1

Dr. Kovács Pál
Könyvtár és
Közösségi Tér

